

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**Формативті бағалауды жүзеге асыру бойынша
жалпы білім беретін мектептердің
педагогтері мен басшыларына арналған
нұсқаулық**

Астана, 2024

ӘОЖ 371
КБЖ 74.200
Ж78

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми-әдістемелік кеңесімен баспаға ұсынылды (2024 жылғы 10 маусымдағы №5 хаттама)

«Формативті бағалауды жүзеге асыру бойынша жалпы білім беретін мектептердің педагогтері мен басшыларына арналған нұсқаулық» – Астана қаласы: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2024. – 43 бет.

«Формативті бағалауды жүзеге асыру бойынша жалпы білім беретін мектептердің педагогтері мен басшыларына арналған нұсқаулық» Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы тарапынан BR21882300 бағдарламалық-мақсатты қаржыландыру аясында жүзеге асырылған жобасы шеңберінде әзірленді. Нұсқаулықта білім алушылардың оқу жетістіктерін тиімді формативті бағалау бойынша практикалық әдістер мен тәсілдер ұсынылған. Сондай-ақ, педагогтерге күнделікті оқу үдерісіне формативті бағалауды енгізуге арналған практикалық тәсілдер берілген.

Авторлар: Жумажанова С. К., Мұсабаева М. О., Ахметжанова А. А., Жагпарова С. Ж., Торебекова А. К., Байгараева А. М.

ISBN 978-601-7353-61-2

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2024

МАЗМҰНЫ

ТЕРМИНДЕР МЕН АНЫҚТАМАЛАР	4
КІРІСПЕ.....	6
1. ФОРМАТИВТІ БАҒАЛАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ: ПЕДАГОГТЕР МЕН МЕКТЕП БАСШЫЛАРЫНЫҢ РӨЛІ	8
1.1. Формативті бағалаудың құрылымы, мақсаттары мен міндеттері	8
1.2. Педагогтер мен мектеп басшыларына қажетті бағалау саласындағы құзыреттер	13
2. ФОРМАТИВТІ БАҒАЛАУДЫҢ НЕГІЗГІ ҚҰРАМДАС БӨЛІКТЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ БОЙЫНША ПРАКТИКАЛЫҚ ҰСЫНЫСТАР	19
2.1 Оқу бағдарламасының мақсаттарын сабақтың мақсаттарына айналдыру	19
2.2 Тиімді сұрақ қою.....	24
2.3 Бағалау критерийлерін әзірлеу.....	25
2.4 Тапсырмаларды құрастыру.....	27
2.5 Білім алушылардың өзін-өзі және өзара бағалауы.....	29
2.6 Кері байланыс беру	34
2.7 Рефлексия және өзін-өзі көрсету.....	39
ҚОРЫТЫНДЫ	44
ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИТТЕР ТІЗІМІ	45

ТЕРМИНДЕР МЕН АНЫҚТАМАЛАР¹

Критериалды бағалау – оқу нәтижелерін алдын ала белгіленген критерийлер негізінде білім алушылардың шынайы оқу нәтижелерімен салыстыру процесі

Критерийлер – білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау үшін қолданылатын белгілер

Дескриптор – тапсырманы орындау үшін қажетті нақты әрекеттерді сипаттайтын және баллдық салмағы бар сапалық сипаттама

Рубрика – бағалау критерийлеріне сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктерінің деңгейін сипаттау тәсілі

Суммативті бағалау – оқу бағдарламасына сәйкес белгілі бір оқу кезеңі (тоқсан, оқу жылы) және бөлімдер (ортақ тақырыптар) аяқталғаннан кейін өткізілетін бағалау түрі

Формативті бағалау – күнделікті сыныптағы жұмыс барысында өткізілетін, білім алушылардың оқу материалының меңгеру деңгейін көрсететін, білім алушы мен мұғалім арасында жедел байланыс қамтамасыз ететін және білім беру процесін жетілдіруге мүмкіндік беретін бағалау түрі

Модерация – тоқсан бойынша суммативті бағалау бойынша білім алушылардың жұмыстарын объективтілік пен ашықтықты қамтамасыз ету мақсатында талқылау процесі

Кері байланыс – оқу процесі аясында мұғалім мен білім алушы арасында ақпарат алмасу процесі

Рефлексия – өзін-өзі тануға, қызмет нәтижелерін қайта ойластыру мен талдауға бағытталған ойлау процесі

¹ Білім алушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесінің нәтижелеріне жүргізілген зерттеу бойынша аналитикалық есеп – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2023. – 164 бет.

<https://uba.edu.kz/storage/app/media/2023%20%D0%9E%D2%9B%D1%83-%D3%99%D0%B4%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%BA%20%D2%B1%D1%81%D1%8B%D0%BD%D1%8B%D0%BC%D0%B4%D0%B0%D1%80/final-kazrus-21082023-1.pdf>

Бағалау жүйесу – тоқсан бойынша суммативті бағалаудың тапсырмаларына балл қою үшін мұғалімдер қолданатын бірыңғай нормаларды белгілеу жүйесі

Білім алушылардың оқу жетістіктерінің деңгейі – бағалау критерийлеріне сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктерінің даму дәрежесі

Ойлау дағдыларының деңгейлері – оқытудың әр деңгейі белгілі бір ойлау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған мақсаттар жүйесі

Оқу бағдарламасы – әрбір оқу пәні бойынша игерілуі тиіс білім, білік, дағдылар мен құзыреттердің мазмұны мен көлемін анықтайтын бағдарлама

Ортақ тақырып – әр түрлі пәндерден алған білім мен дағдыларды біріктіру құралы ретінде қолданылатын, белгілі бір оқу пәнінің мақсатына қол жеткізу үшін пайдаланылатын мазмұнның бірыңғай құрамдас бөлігі

Оқытудан күтілетін нәтижелер – оқу процесі аяқталғаннан кейін білім алушының не білетінін, түсінетінін, көрсететінін білдіретін құзыреттер жиынтығы

Электронды бағалау журналы – формативті және суммативті бағалау нәтижелері (бөлім/ортақ тақырып) тіркелетін және тоқсандық, жылдық және қорытынды бағаларды автоматты түрде есептейтін электронды құжат

КІРІСПЕ

Формативті бағалау, критериалды бағалаудың маңызды бөлігі ретінде, білім алушылардың оқу жетістіктерін үнемі қадағалау және талдау процесін білдіреді, оның мақсаты олардың одан әрі жетілдірілуін қамтамасыз ету. Формативті бағалауды тиімді жүзеге асыру үшін педагогтерге тиісті ғылыми-теориялық негіздерді меңгеріп қана қоймай, осы білімді нақты білім беру жағдайларына және білім алушылардың қажеттіліктеріне бейімдей алу маңызды.

Бағалау процесінде мектеп басшылары да маңызды рөл атқарады. Олар формативті бағалау тәжірибелерінің мазмұнын, мақсаттары мен міндеттерін толық түсінгенде, бұл оқу ортасын жақсартуға және білім алушылар мен педагогтердің бағалау дағдыларын жетілдіруге деген ынтасын арттыруға оң әсерін тигізеді. Мектепте формативті бағалауға басымдық беру қосымша ресурстарды талап етпейтінін ескерсек, басшылар педагогтерге күнделікті сабақтарда бұл тәсілді барлық сыныптар мен пәндер бойынша қолдануға көмек көрсете алады.

Формативті бағалаудың негізгі құрамдас бөліктері мыналарды қамтиды: білім алушылар мен педагогтер арасындағы тиімді кері байланысты қамтамасыз ету; білім алушылардың бағалау процесіне белсенді қатысуы (өзін-өзі бағалау және өзара бағалау арқылы); оқыту мен оқуды жақсарту үшін бағалау нәтижелерін пайдалану; тек нәтижеге ғана емес, оқу процесіне де назар аудару.

Бұл нұсқаулық формативті және суммативті бағалауды интеграциялаудың тұжырымдамалық моделін зерттеу шеңберінде әзірленді, оның сынақтан өткізілуі 2023-2024 жылдары Ақмола және Павлодар облыстарында және Астана қаласындағы бірнеше мектепте өтті. Нұсқаулықта білім алушылардың жетістіктерін тиімді формативті бағалауға арналған практикалық әдістер мен тәсілдер ұсынылған. Нұсқаулық педагогтерге формативті бағалауды күнделікті сабақтарға қалай интеграциялауға болатыны туралы толық түсінік алуға мүмкіндік береді.

Нұсқаулық екі тараудан тұрады. Бірінші тарау формативті бағалауды жүзеге асырудағы педагогтер мен мектеп басшыларының рөліне арналған және мектептің педагогикалық құрамының бағалау саласындағы қажетті құзыреттіліктерінің тізімін қамтиды. Екінші тарау сабақтың әртүрлі кезеңдерінде формативті бағалауды жүзеге асыру бойынша практикалық ұсыныстарды ұсынады. Формативті бағалау әдістері мен тәсілдері отандық

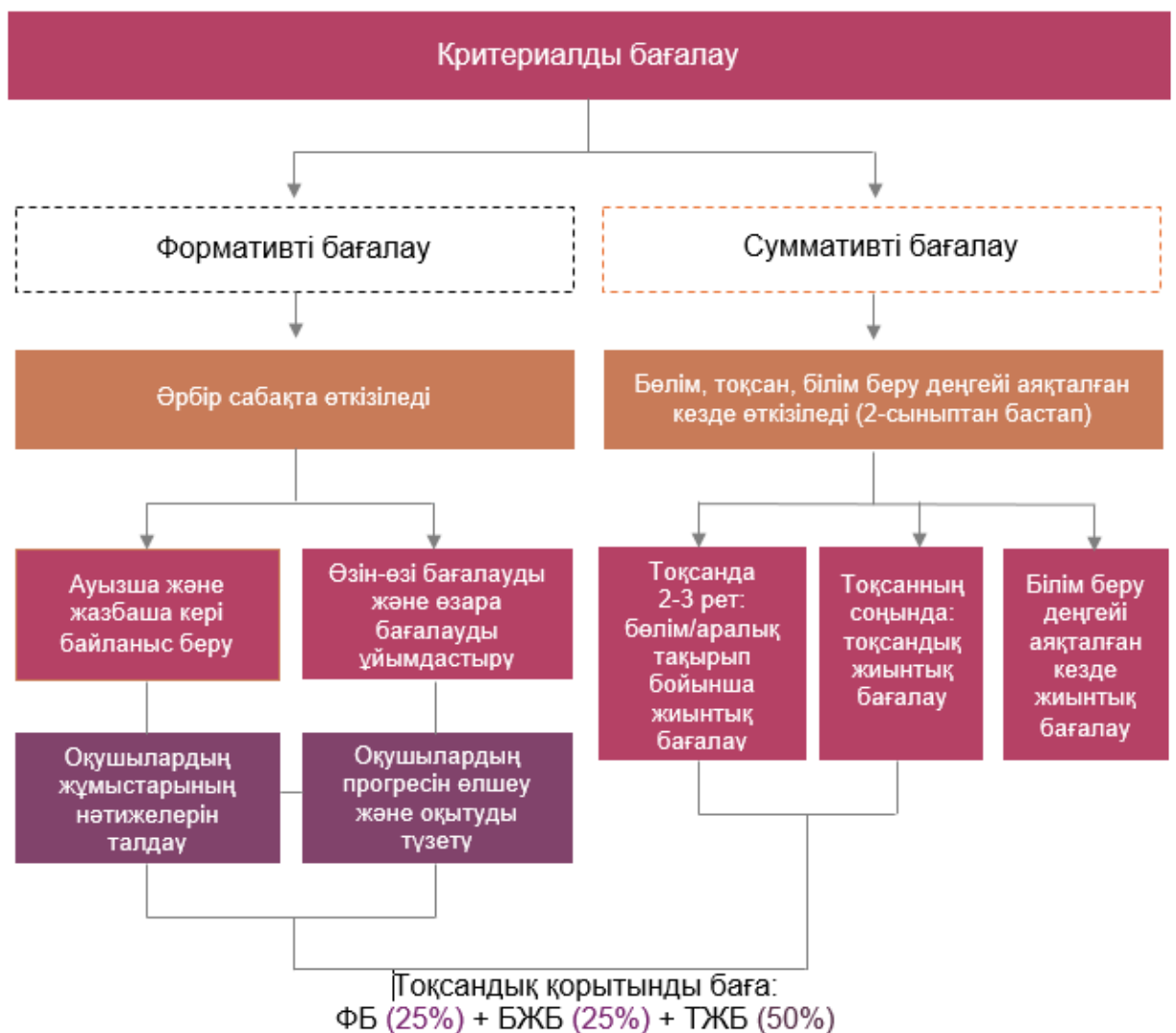
және шетелдік педагогтердің тәжірибесінен алынған мысалдар түрінде ұсынылған, бұл мұғалімдерге оларды күнделікті жұмысында бейімдеуге және қолдануға мүмкіндік береді.

1. ФОРМАТИВТІ БАҒАЛАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ: ПЕДАГОГТЕР МЕН МЕКТЕП БАСШЫЛАРЫНЫҢ РӨЛІ

1.1. Формативті бағалаудың құрылымы, мақсаттары мен міндеттері

Формативті бағалау критериалды бағалаудың негізгі құрамдас бөлігі болып табылады және ол мектептегі оқу кезеңінің барысында мұғаліммен үнемі жүзеге асырылады (1-сурет).

1-Сурет. Критериалдық бағалаудың құрылымы²

² Білім алушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесінің нәтижелеріне жүргізілген зерттеу бойынша аналитикалық есеп – Астана: ІІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2023. – 164 бет.

<https://uba.edu.kz/storage/app/media/2023%20%D0%9E%D2%9B%D1%83-%D3%99%D0%B4%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%BA%20%D2%B1%D1%81%D1%8B%D0%BD%D1%8B%D0%BC%D0%B4%D0%B0%D1%80/final-kazrus-21082023-1.pdf>

Бұл бағалау түрі білім алушы мен мұғалімге үнемі оқу әрекеттестігін қамтамасыз етеді. Формативті бағалау аясында білім алушылар қателіктер жіберуге және оларды түзетуге мүмкіндік алады, бұл олардың әлеуетін тереңірек түсінуге, қиындықтарды анықтауға және максималды нәтижелерге қол жеткізуге көмек көрсетуге ықпал етеді. Бұл сонымен қатар оқу процесін білім алушылардың қажеттіліктеріне сәйкес жедел бейімдеуге мүмкіндік береді (Можаева және т.б., 2016).

Формативті бағалаудың негізгі **мақсаты** – оқу үдерісінің ерте кезеңдерінде білім алушылардың прогресі туралы ақпарат алу, оқыту мен үйрену үдерісіне өзгерістер енгізу мақсатында³. Осы мақсатқа қол жеткізу үшін формативті бағалау бірқатар **міндеттерді** қамтиды (1-кесте).

1-Кесте 1. Формативті бағалаудың міндеттері

Міндет	Описание важности реализации задач формативного оценивания в научных исследованиях
Уақытылы және конструктивті кері байланыс ұсыну	• Мұғалімнің тиімді кері байланысы білім алушыларға өз прогресін және жақсартуды қажет ететін салаларын түсінуге көмектеседі (<i>Sadler, 1989</i>) • Формативті бағалау білім алушыларға пәннің мәнін тереңірек түсінуге және тұрақты кері байланыс арқылы үлгерімін арттыруға мүмкіндік береді (<i>Bell & Cowie, 2001</i>) • Конструктивті кері байланыс және бағалауға емес, «өсуге» бағытталған назар сыныпта оқу процесіне ынталандыратын жағымды атмосфера құруға көмектеседі (<i>Pryor & Crossouard, 2008</i>)
Оқу кезіндегі олқылықтарды анықтау және оқытуды түзету	• Формативті бағалау білім алушыларда туындауы мүмкін оқу олқылықтарын анықтауға көмектеседі, бұл мұғалімге оқу процесіне дер кезінде түзетулер енгізуге мүмкіндік береді. Білім алушылардың қиындықтар туындаған нақты салаларын анықтай отырып, формативті бағалау осы олқылықтарды тиімді жою үшін мақсатты қолдау көрсетеді (<i>Black & Wiliam, 2009</i>) • Бағалау негізінде мұғалім оқыту әдістері мен оқу материалдарын білім алушылардың қажеттіліктеріне жақсырақ сәйкес келетіндей етіп өзгерте алады, бұл

³ What Is the Purpose of Formative Assessment? A Look at the Process of Monitoring Student Growth: <https://www.hmhco.com/blog/what-is-the-purpose-of-formative-assessment>

	оқу мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз етеді (Cowie & Bell, 1999)
Дифференциацияланған тәсілді қамтамасыз ету	• Мұғалімдер формативті бағалау нәтижелерін оқыту әдістерін білім алушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімдеу үшін пайдалана алады (Yorke, 2003) • Формативті бағалау әрбір білім алушының қажеттіліктеріне бейімделген оқыту әдістерін қамтамасыз етіп, оқытуды даралауды қолдайды (Лебедев, 2011)
Білім алушылардың оқу процесіне қатысуын ынталандыру 	• Білім алушылар формативті бағалауға қатысқанда, олар өз жұмысын бағалауды үйренеді және тапсырмаларды сәтті орындаудың критерийлерін түсінеді, бұл олардың өз бетінше жұмыс істеуін және сыни ойлау дағдыларын дамытады (López-Pastor & Sicilia-Camacho, 2017)
Білім алушылардың өзін-өзі реттейтін оқыту дағдыларын дамыту	• Формативті бағалау білім алушылардың тұлғалық дамуын ынталандыратын саналық, бейтараптық, когнитивті икемділік және өзін-өзі реттеу сияқты қасиеттерді дамытуға ықпал етеді (Jimenez, Niles, & Park, 2010)

Суммативті бағалау оқу бөлімін / ортақ тақырыпты (БЖБ) және тоқсанды (ТЖБ) аяқтағаннан кейін білім алушылардың дағдыларын / құзыреттіліктерін анықтауға бағытталған болса, формативті бағалау білім алушылардың үлгерімін оқыту процесі барысында тексеруге бағытталған⁴ (2-кесте).

2-Кесте. Формативті және суммативті бағалаудың айырмашылықтары⁵

Формативті бағалау (Оқыту үшін бағалау)	Суммативті бағалау (Оқуды бағалау)
Мақсаты: оқытуды және үлгерімді жақсарту	Мақсаты: белгілі бір кезең ішінде жетістіктерді өлшеу және бағалау
Оқыту процесі барысында – күнделікті орындалады	Бөлім / тоқсан бойынша білім деңгейін анықтау үшін уақыт аралығында өткізіледі

⁴ Нұсқаулық-әдістемелік хат «2023-2024 оқу жылында Қазақстан Республикасы орта білім беру ұйымдарындағы оқу-тәрбие үдерісінің ерекшеліктері туралы». – Астана: И. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2023. – 102 б.

⁵ Advancing Formative Assessment in Every Classroom: A Guide for Instructional Leaders, 2nd Edition. By. Connie M. Moss, Susan M. Brookhart. <https://files.ased.org/pdfs/publications/books/Advancing-Formative-Assessment-2nd-Edition-Sample-Chapters>.

Оқу процесі мен прогреске бағытталған	Оқу нәтижелеріне бағытталған
Оқу-танымдық процесінің ажырамас бөлігі ретінде қарастырылады	Оқу циклы аяқталғаннан кейін орындалатын іс-әрекет ретінде қарастырылады
Ынтымақтастыққа бағытталған: педагогтер мен білім алушылар өздерінің қандай мақсаттарға ұмтылатынын біледі, оқу қажеттіліктерін түсінеді және өз әрекеттерін осы қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін бағыттау және бейімдеу үшін бағалау барысында алынған ақпаратты кері байланыс ретінде пайдаланады	Мұғалімнің басты рөліне бағытталған: педагогтер білім алушылардың не істеуі керек екенін анықтайды, содан кейін олардың тапсырманы қаншалықты жақсы орындағанын бағалайды
Білім алушылардың оқу қажеттіліктері мен мұғалімдердің кері байланысы әсер ететін тұрақты, үздіксіз процесс	Білім алушының неге қол жеткізгенін көрсететін шектеулі, өзгермейтін көрсеткіш
Мұғалімдер мен білім алушылар «мақсатты білім алушылар» рөлін атқарады	Мұғалімдер «аудитор», ал білім алушылар «тексерілуші» рөлін атқарады
Мұғалімдер мен білім алушылар жиналған бағалау деректерін үздіксіз жетілдіру үшін түзетулер енгізу мақсатында пайдаланады	Мұғалімдер алынған нәтижелерді белгілі бір оқу әрекеттерінің жиынтығына қатысты «сәттілік немесе сәтсіздік» туралы түпкілікті шешім қабылдау үшін пайдаланады

Формативті бағалауды сапалы жүзеге асыру мұғалімдерге және олардың оқыту әдістемесіне өзгеріс енгізуі мүмкін. Формативті бағалау процесі мұғалімдерге өз іс-әрекеттерінің ниеті мен нәтижесі арасындағы айырмашылықты анық көруге мүмкіндік беретін жеке шешімдер қабылдауға ықпал етеді. Осыған байланысты мұғалімдер өз сыныптарында конструктивті әрекеттерді қолдана алады. Олар білім алушыларымен не жұмыс істейтінін, не жұмыс істемейтінін анықтайтын нақты дәлелдерді жинап, қолдана бастайды.

Өздерінің білімдерін, тәжірибелерін және жұмыс гипотезаларын сыни тұрғыдан зерттей отырып – күн сайын, әр сабақта және білім алушылармен әр өзара әрекеттестікте – олар зерттеушілікке бейімделіп, өз күш-жігерін қай бағытқа жұмылдыру керектігін және білім алушылардың

үлгерімін жақсарту үшін қандай қадамдар жасау керектігін нақты түсінеді⁶ (3-кесте).

3-Кесте. Формативті бағалаудың мұғалімдердің қызметіне әсері⁷

Мұғалімнің кәсіби болжамдары	Мұғалімнің әрекеттері
Білім алушылар сабақтың мақсаты мен оқу мақсатын білген және түсінген кезде тиімдірек оқиды	• Өз сабақтарын дәлірек жоспарлайды • Сабақтың мақсатын және оқу мақсатын білім алушыларға түсінікті тілде жеткізеді • Білім алушылардың әр тапсырманы сәтті орындауы үшін қажет нақты бағалау критерийлерін көрсетеді
Әрбір білім алушының оқу мақсатына қатысты қайда тұрғанын нақты білу – әрбір білім алушының сәттілікке жетуіне көмектеседі	• Сабақ кезінде оқыту әдістерін бақылау және бейімдеу үшін білім алушылардың қалай оқып жатқандығы туралы деректерді үнемі жинақтайды
Тиімді кері байланыс білім алушының оқу мақсатына жету үшін қайда тұрғанын және қайда болу керек екенін көрсететін нақты ұсыныстар береді	• Кері байланыс бағытталған, қорытындылаушы және сипаттамалы • Кері байланыс ұсыну стратегияларын әзірлейді
Мұғалім білім алушыларды өз оқуын реттей білуге үйретуі керек	• Білім алушыларды өзін-өзі бағалауға және өзара бағалауға үйретеді • Сабақтарда қолдану үшін рубрикаларды, чеклисттерді және басқа да метатанымдық құралдарды әзірлейді
Мағыналы оқу «стратегиялық» әңгімелер барысында және білім алушылар бір-біріне сәттіліктің үлгісі болғанда пайда болады	• Білім алушылардың бір-біріне «оқу ресурсы» болуын қолдайды • Білім алушылардың оқуы туралы пайдалы ақпарат алу үшін оларға «стратегиялық» сұрақтар қойып, оларды талқылайды
Мотивацияны мұғалім білім алушыларға дамытуға көмектесу керек	• Тапсырмалар мен оқуға қолдау көрсетудің тиісті деңгейлерін таңдайды • Білім алушылардың не істеп жатқанын, не істеуі керек екенін және максималды жетістікке жету үшін

⁶ Advancing Formative Assessment in Every Classroom: A Guide for Instructional Leaders, 2nd Edition. By. Connie M. Moss, Susan M. Brookhart. <https://files.ascd.org/pdfs/publications/books/Advancing-Formative-Assessment-2nd-Edition-Sample-Chapters.pdf>

⁷ Сол жерде.

	өз күш-жігерін қайда бағыттау керектігін білу үшін оқу процесін ұйымдастырады
--	---

1.2. Педагогтер мен мектеп басшыларына қажетті бағалау саласындағы құзыреттер

Педагогтер мен мектеп басшыларының формативті бағалау саласындағы құзыреттерін дамыту өте маңызды, себебі бұл бағалауды жүргізудің сапасы мен білім алушылардың үлгерімін жақсартуға тікелей әсер етеді.

Ең алдымен, формативті бағалаудың ерекшеліктерін білу мектеп басшылары үшін, яғни оқу процесінің жетекшілері мен негізгі менеджерлері ретінде, өте маңызды. Зерттеулердің көбі мектеп басшыларының, соның ішінде формативті бағалауды жақсартудағы рөлінің маңызды екенін көрсетеді⁸. Мектеп директорлары мен олардың орынбасарлары формативті бағалау саласында қандай құзыреттердің қажеттілігін жақсы түсінуі үшін, Arter, Stiggins, Duke және Sagor (1993) тұжырымдамасына негізделген чек-лист ұсынылған (4-кесте).

4-Кесте. Формативті бағалауды тиімді ұйымдастыру үшін мектеп басшыларына қажетті құзыреттердің чек-листі⁹

Білім алушыларды бағалау сапасының стандарттарын қамтамасыз ету	Мен білім алушыларды бағалау сапасының стандарттарын түсінемін және бағалау кезінде осы стандарттардың сақталуын қалай қамтамасыз ету керектігін білемін	Жиі
		Кейде
		Ешқашан
Бағалау қағидаттарын енгізу	Мен бағалау қағидаттарын түсінемін және бұл қағидаттарды оқу процесіне тиімді енгізу бойынша мұғалімдермен жұмыс істеймін	Жиі
		Кейде
		Ешқашан
Үлгерімге арналған нақты стандарттардың маңыздылығын түсіну	Мен оқу жетістіктерінің нақты стандарттарының, әрбір сынып үшін біркелкі мақсаттардың болуының маңыздылығын және олардың бағалаумен қалай байланысты екенін түсінемін	Жиі
		Кейде
		Ешқашан

⁸ Сол жерде.

⁹ Arter J. A. et al. Promoting assessment literacy among principals // NASSP Bulletin. – 1993. – Т. 77. – №. 556. – С. 1–7.

Мұғалімдердің құзыреттілігін анықтау	Мен мұғалімдердің объективті және валидті бағалау жүргізу құзыреттілігін бағалай аламын және мұғалімдерге бағалау нәтижелерін өнімді түрде пайдалануға көмектесемін	Жиі
		Кейде
		Ешқашан
Біліктілікті арттыруды жоспарлау және қамтамасыз ету	Мен мұғалімдерге тиімді бағалау әдістерін қолдануға ықпал ететін біліктілікті арттыру шараларын жоспарлап, ұсына аламын және / немесе ұйымдастыра аламын	Жиі
		Кейде
		Ешқашан
Бағалау нәтижелерін талдау	Мен білім алушыларды бағалау туралы ақпаратты мұқият талдаймын, осы ақпаратты оқытуды жақсарту үшін қолданамын және мұғалімдерге бұл тұрғыда көмек көрсетемін	Жиі
		Кейде
		Ешқашан
Бағалау нәтижелерімен жұмыс істеу	Мен білім алушылардың үлгерімі туралы ақпаратты тиісті түрде пайдалану және ұсыну үшін қажетті жағдайларды жасаймын, және бағалау нәтижелері мен оқыту мен үйренуді жақсарту арасындағы байланыс бойынша педагогтер мен білім алушылардың ата-аналарымен тиімді өзара әрекеттесе аламын	Жиі
		Кейде
		Ешқашан
Бағалау нәтижелерін дұрыс қолданбаудың алдын алу	Мен білім алушылардың бағалау нәтижелерін этикаға жатпайтын және дұрыс емес пайдаланумен байланысты мәселелерді түсінемін және білім алушыларды, сондай-ақ педагогикалық ұжымды осындай тәжірибеден қорғау үшін қажетті шараларды қабылдаймын	Жиі
		Кейде
		Ешқашан
Шешім қабылдау	Мен мұғалімдер мен білім алушылар жинаған бағалау деректеріне негізделген, білім алушылардың үлгерімін жақсартуға бағытталған орынды шешімдер қабылдай аламын	Жиі
		Кейде
		Ешқашан
Мұғалімдерге бағыт-бағдар беру	Мен мұғалімдерді бағалауды тек материалды меңгеруді тексеру ретінде ғана емес, сонымен қатар сабақ барысында білім алушылардың оқу материалын меңгеруін жақсарту процесі ретінде қарастыруға ынталандыра аламын	Жиі
		Кейде
		Ешқашан
Мұғалімдерді ынталандыру	Мен мұғалімдерді оқыту үшін жауапкершілікті білім алушылармен бөлісуге ынталандыра аламын. Мұғалім формативті бағалаудағы жалғыз фигура болмауы керек, сыныптағы жұмыс ұжымдық болуы тиіс	Жиі
		Кейде
		Ешқашан

Мұғалімдерді біріктіру	Мен мұғалімдерді бірлесіп жұмыс істеуге, өз көзқарастарымен бөлісуге және сыныптарындағы оқытудың сапасын арттыру үшін жеке және ұжымдық жұмыс жасау кезінде бір-бірін құнды ресурс ретінде қарастыруға ынталандыра аламын	Жиі
		Кейде
		Ешқашан

Формативті бағалау педагогтердің кәсібилігін арттыруға көмектеседі, өйткені ол тиімді оқытудың негізінде жатыр (Black & Wiliam, 1998; Elmore, 2004) және мұғалімдерге әр сабақта өздерінің әсерін бағалауға көмектеседі (Moss & Brookhart, 2015). Формативті бағалау барысында мұғалімдер өздерінің педагогикалық шешімдерінің тиімділігін және білім алушылардың оқу нәтижелерін зерттеу арқылы тиімді оқыту туралы біледі. Бұл тәжірибе мұғалімдердің кәсіби дамуына ықпал етеді, өйткені ол нақты, сенімді және өзгермелі формативті бағалау деректеріне негізделген оценивания¹⁰.

Төменде мұғалімдер өздерінің формативті бағалау дағдыларын бағалау және сыныптағы оқытудың тиімділігін арттыру үшін пайдалана алатын чек-лист ұсынылған (5-кесте).

5-Кесте. Формативті бағалауды тиімді жүзеге асыру үшін мұғалімге қажетті құзыреттердің чек-листі¹¹

Мен бағалау мен білім алушылардың мотивациясы арасындағы байланысты түсінемін және бағалауды білім алушылардың сенімін нығайту үшін қолданамын, сәтсіздіктеріне назар аудару үшін емес	Жиі
	Кейде
	Ешқашан
Оқытуды бастамас бұрын, мен білім алушыларым қандай мақсаттарға жетуі керек екенін нақты тұжырымдай аламын	Жиі
	Кейде
	Ешқашан
Мен өз білім алушыларыма сабақ / оқыту мақсаттарын, соның ішінде олардың жұмысы қандай критерийлер бойынша бағаланатынын және жоғары сапалы жұмыстың үлгілерін түсіндіре отырып, үнемі хабарлап отырамын	Жиі
	Кейде
	Ешқашан
Менің білім алушыларым қандай мақсаттарға қол жеткізу керектігін және оқуларында келесі қадам не болатынын сипаттай алады	Жиі
	Кейде

¹⁰ Advancing Formative Assessment in Every Classroom: A Guide for Instructional Leaders, 2nd Edition. By. Connie M. Moss, Susan M. Brookhart. <https://files.ascd.org/pdfs/publications/books/Advancing-Formative-Assessment-2nd-Edition-Sample-Chapters.pdf>

¹¹ Adapted from Assessment FOR Learning: An Action Guide for School Leaders (pp.176-178), by S. Chappuis, R.J. Stiggins, J. Arter, and J. Chappuis, 2004, Portland, OR: Assessment Training Institute. Adapted by permission.

	Ешқашан
Мен оқу бағдарламасында көрсетілген оқу мақсаттарын сабақтың мақсаттарына айналдырамын	Жиі
	Кейде
	Ешқашан
Мен сыныптағы бағалау нәтижелері туралы ақпаратты оқытуды қайта қарау және түзету үшін қолданамын	Жиі
	Кейде
	Ешқашан
Менің білім алушылармен кері байланысым үнемі, мазмұнды, конструктивті және жедел, бұл оларға оқуларын жоспарлауды және оқу мақсатына қатысты қайда екенін түсінуге және оған жету үшін қандай қадамдар жасау керектігін білуге көмектеседі	Жиі
	Кейде
	Ешқашан
Менің білім алушыларым бағалауға белсенді, дәйекті және тиімді қатысады, оның ішінде өзін-өзі бағалау және өзара бағалау дағдылары арқылы өз оқуын басқаруды үйренеді	Жиі
	Кейде
	Ешқашан
Менің білім алушыларым өз жетістіктері мен үлгерімі туралы басқа адамдармен белсенді, дәйекті және тиімді бөлісе алады	Жиі
	Кейде
	Ешқашан
Мен білім алушылардың сабақтың негізгі аспектілеріне және бағалау критерийлеріне назар аударуына көмектесу үшін, олар қоя алатын сұрақтарды жоспарлай аламын	Жиі
	Кейде
	Ешқашан

Формативті бағалауды тиімді жүзеге асыруға мұғалімдердің қате түсініктері мен қате пайымдаулары кедергі келтіруі мүмкін. Мұндай жағдайда мектеп басшылары мұғалімдерге формативті бағалау деген не екенін және (мүмкін, ең маңыздысы) оның не еместігін түсінуге көмектесу үшін белсенді рөл атқара алады. Мектеп басшылары анықталған қате түсініктер негізінде мұғалімдермен стратегиялық түсіндіру жұмысын жүргізе алады. Төменде әлемде және Қазақстанда мұғалімдердің формативті бағалау туралы кең таралған қате түсініктері және оларды жоюға арналған мектеп басшыларының стратегиялық тұжырымдары берілген (6-кесте).

6-Кесте. Формативті бағалау туралы мұғалімдердің қате түсініктері және оларды жоюға арналған мектеп басшыларының стратегиялары¹²

¹² Adapted from Assessment FOR Learning: An Action Guide for School Leaders (pp.176-178), by S. Chappuis, R.J. Stiggins, J. Arter, and J. Chappuis, 2004, Portland, OR: Assessment Training Institute. Adapted by permission.

Формативті бағалау туралы мұғалімдердің қате түсініктері	Мектеп басшыларының түсіндіру стратегиялары
Қате түсінік №1: <i>«Формативті бағалау – бұл мұғалімдер білім алушылардың не білетінін анықтау үшін пайдаланатын тесттер немесе бақылау жұмыстарын білдіреді».</i> Бұл формативті бағалау туралы ең кең таралған қате түсініктердің бірі. Әр сыныпта формативті бағалауды ілгерілету бағалау және тест / бақылау терминдерін баламалы ретінде дұрыс пайдаланбау әдетімен тікелей байланысты. Нәтижесінде бұл қате түсінік қалыптасады.	Мектеп басшылары бұл қате түсінікті жою үшін қолдана алатын стратегиялық тұжырымдар мыналарды қамтиды: • Формативті бағалау – бұл тест тапсырмасы, бақылау жұмысы немесе тесттер сериясы емес • Формативті бағалау – бұл оқытуды жетілдіру үшін оқу процесінде ақпарат жинау мақсатында мұғалімдер мен олардың білім алушылары бірлесіп қатысатын мақсатты оқу процесі • Формативті бағалау – бұл оқу процесіндегі серіктестік, онда мұғалімдер мен олардың білім алушылары өздерінің оқу мақсаттарына қатысты қай кезеңде екенін бағалайды
Қате түсінік №2: <i>«Формативті бағалау – бұл мұғалімдер сабақтарда жасайтын әрекеттерге қосымша ретінде қабылдайтын және толықтыратын жеке бағдарлама».</i> Бұл қате түсінік мұғалімдерді «формативті бағалауға» қосымша уақытты қалай табуға болатындығы туралы ойлануға мәжбүр етеді. Мұндай көзқарас әсіресе мұғалімдерге формативті бағалауды динамикалық сквозной процесс ретінде түсінуге қиындық тудырады.	Мектеп басшылары бұл қате түсінікті жою үшін қолдана алатын стратегиялық тұжырымдар мыналарды қамтиды: • Формативті бағалау – бұл дайын бағдарлама немесе мұғалімдер қабылдап, іс жүзінде қолданатын әдістер жиынтығы емес • Формативті бағалау – бұл оқыту мен үйрену философиясы, оған сәйкес бағалаудың мақсаты – оқыту туралы үнемі ақпарат беру, тек оны бақылау немесе тексеру емес

Қате түсінік №3: <i>«Формативті бағалау – бұл бұрын қолданылмаған жаңа тәжірибе».</i> Шын мәнінде, формативті бағалау критериялды бағалауды енгізуден бұрын қолданылған әдістер мен тәсілдерді қамтиды. Айырмашылығы тек олардың құрылымды және мақсатты түрде жүзеге асырылуы, сондай-ақ тұлғаға бағытталған оқытуға (білім алушыға бағытталған тәсілге) басымдық берілуінде. Дәстүрлі оқу процесінде оқу параметрлері тұрақты болса, білім беру мазмұнын қайта қарау арқылы күтілетін нәтижелер тұрақты болып қалды, ал оларға қол жеткізу шарттары өзгеруі мүмкін.	Мектеп басшылары бұл қате түсінікті жою үшін қолдана алатын стратегиялық тұжырымдар мыналарды қамтиды: • Бұрын мемлекеттік білім беру стандарты фактологиялық білімді меңгеруге және қайта өндіруге баса назар аударатын. Алайда қазіргі жағдайда тек білім ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың нақты өмірде қолдану, үлкен ақпарат ағынымен жұмыс істеу, шешім қабылдау дағдылары да маңызды • Формативті бағалаудың негізгі артықшылықтарының бірі – оның икемділігі және бейімделгіштігі. Дәстүрлі бағалау әдістері қатаң және бірөлшемді болуы мүмкін болса, формативті бағалау мұғалімдерге білім алушылардың қажеттіліктеріне жылдам жауап беруге және оқу процесіне қажетті өзгерістер енгізуге мүмкіндік береді. Бұл оқу материалын тереңірек түсінуге ықпал етеді және білім алушылардың мотивациясын арттырады, өйткені олар уақытында қолдау алып, өз жетістіктерін көре алады • Формативті бағалау оқу барысында қателіктер оқу мүмкіндіктері ретінде қаралатын және жаза ретінде емес, жағымды оқу ортасын құруға бағытталған. Бұл білім алушылардың алаңдаушылық деңгейін төмендетуге және олардың өз күштеріне деген сенімдерін арттыруға көмектеседі. Мұғалімдер, өз кезегінде, сабақтарды неғұрлым тиімді жоспарлап, қосымша назар аударуды қажет ететін аспектілерге шоғырлана алады
---	---

2. ФОРМАТИВТІ БАҒАЛАУДЫҢ НЕГІЗГІ ҚҰРАМДАС БӨЛІКТЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ БОЙЫНША ПРАКТИКАЛЫҚ ҰСЫНЫСТАР

Формативті бағалаудың негізгі элементтері мыналарды қамтиды: оқу бағдарламасының мақсаттарын сабақ мақсаттарына айналдыру және сабақта сұрақтар қою, бағалау критерийлерін әзірлеу және түсіндіру, дескрипторлар әзірлеу және тапсырмалар құрастыру, өзін-өзі және өзара бағалау, кері байланыс беру, рефлексия және өзін-өзі рефлексиялау және т.б. Бұл құрамдас бөліктер бағалауға кешенді көзқарасты қамтамасыз етіп, білім алушылардың жан-жақты дамуына және оқу процесін жетілдіруге ықпал етеді.

2.1 Оқу бағдарламасының мақсаттарын сабақтың мақсаттарына айналдыру

Оқу бағдарламасының мақсаттарын сабақ мақсаттарына айналдыру – формативті бағалаудың алғашқы және маңызды кезеңі болып табылады. Бұл процесс оқу бағдарламасында белгіленген жалпы мақсаттар мен міндеттерді түсіндіруді және оларды нақты сабаққа бейімдеуді қамтиды. Бұл кезеңнің мақсаты – білім алушылардың осы сабақ барысында олардан не күтілетінін және оның күтілетін оқу нәтижелерімен қалай байланысты екенін анық түсінуін қамтамасыз ету¹³.

Осы кезеңді жүзеге асыру үшін мұғалімге оқу бағдарламасын мұқият зерделеу, білім алушылар меңгеруі тиіс негізгі дағдылар мен білімдерді анықтау және осы мақсаттарды неғұрлым нақты, өлшенетін және қол жеткізуге болатын сабақ мақсаттарына айналдыру қажет.

Сабақтың тиімді мақсаттары анық тұжырымдалған, шынайы және білім алушылар үшін түсінікті болуы керек. Олар білім алушылар орындайтын нақты әрекеттерді, сондай-ақ олардың жетістіктері қандай критерийлер бойынша бағаланатынын қамтуы тиіс. Сабақ мақсаттарының тұжырымдамасы сабақтың басында білім алушыларға ұсынылуы мүмкін, осылайша олар өздерінен не күтілетінін және қандай мақсаттарға ұмтылу керектігін түсінеді.

Сабақ мақсаттарын оқу мақсаттарына айналдыруда педагогқа сабақ мақсатын талдау алгоритмі көмек көрсете алады. Бұл алгоритм сабақтың мақсатын айқын, қолжетімді және диагностикалық етіп әзірлеуге

¹³ https://all-school.ucoz.ru/heph/kak_pravilno_formulirovat_celi_uroka.pdf

мүмкіндік береді, бұл сабақтың сәтті өтуін және оқу нәтижелеріне қол жеткізуді қамтамасыз етеді¹⁴ (2-сурет).

2-Сурет. Сабақ мақсатын талдау алгоритмі

Сабақ мақсатын тұжырымдауда педагог үшін маңызды мәселе – етістікті білім алушылардан күтілетін тақырыпты меңгерудің когнитивтік деңгейіне сәйкестендіру. Төмендегі кестеде Блумның когнитивтік саласындағы таксономиясы негізінде меңгеру деңгейлері мен оларға сәйкес келетін етістіктердің мысалдары келтірілген (7-кесте).

7-Кесте. Блум таксономиясы бойынша білім алушылардың меңгеру деңгейлері және олардың репрезентативті етістіктері¹⁵

Деңгей	Сипаттама	Репрезентативті етістіктер
Фактілік білімдер	Білім алушы фактілік ақпаратты есте сақтайды және қайталайды	Анықтайды, тізімдейді, тұжырымдайды, белгілейді, атайды

¹⁴ Памятка по формулировке целей и задач урока: https://infolesson.kz/pamyatka_po_formulirovke_smart_celi-290385.htm

¹⁵ Creating and Using Effective Learning Goals CU-SEI and CWSEI, https://www.colorado.edu/sei/sites/default/files/attached-files/creating_and_using_effective_learning_goals.pdf

Түсіну	Идеялар мен концепцияларды түсінетінін көрсетеді	Сипаттайды, түсіндіреді, қорытады, интерпретациялайды, суреттейді
Қолдану	Дағдыларды бейтаныс жағдайларда қолданады	Қолданады, көрсетеді, пайдаланады, есептейді, шешеді, болжайды, құрастырады, өзгертеді
Талдау	Концепцияларды бөліктерге бөледі	Салыстырады, қарама-қарсы қояды, жіктейді, ажыратады, сәйкестендіреді, қорытынды жасайды
Синтез	Идеяларды жаңа нәрсе жасау үшін өзгертеді, біріктіреді	Дамытады, жасайды, ұсынады, тұжырымдайды, жобалайды, ойлап табады
Бағалау	Сыни тұрғыдан бағалайды және өз ұстанымын қорғайды	Бағалайды, ұсынады, негіздейді, қорғайды, сынға алады

Сонымен қатар, педагог сабақтың мақсаттарын анықтаудың барлық қажеттіліктерін қамтитын нақты мақсаттардың қалыптасуын тексеру үшін келесі сұрақтарға жауап бере отырып, чек-листті қолдана алады (3-сурет):

3-Сурет. Сабақ мақсатын қалыптастыруды тексеру үшін чек-лист

Педагогтер сабақ мақсаттарын тұжырымдауда жиі жіберетін ең кең таралған қателік – өлшеу мүмкін емес жалпы етістіктерді қолдану. Сабақ мақсаттарын көрінетін нәтижесіз тұжырымдау да қателік болып табылады, оны болдырмауға болады. Төменде сабақ мақсаттарының толық емес немесе дұрыс емес мысалдары келтірілген (Қосымша 1).

Қосымша 1. Сабақтың дұрыс тұжырымдалмаған мақсаттарының мысалдары

1. «Сабақ соңында білім алушылар Екінші дүниежүзілік соғыстың маңыздылығын түсінеді».

Қате: түсіну» етістігін өлшеу мүмкін емес. Білім алушылардың Екінші дүниежүзілік соғыстың маңыздылығы туралы түсініктерін көрсетуге мүмкіндігі жоқ

2. «Білім алушылар толыққанды зерттеу жұмысын жаза алады және сабақтың соңына дейін өз нәтижелерін ұсына алады».

Қате: бұл бір сабақ ішінде қол жеткізе алмайтын мақсат. Мұғалім өз уақыты мен білім алушылардан күтетін нәтижелерін қайта қарастыруы қажет

3. «Білім алушылар оқиганың жекелеген бөліктерін талдай алады, болған оқиганың қысқаша мазмұнын жасай алады және әрі қарай не болатынын болжай алады».

Қате: Бұл әрекетте бір сабақта дамыту қиын болатын үш бөлек дағды тізімі берілген. Әр сабақта бір дағдыны тексеру үшін тек бір немесе екі тапсырма болғаны жөн¹⁶.

Төменде жалпы оқу жоспарының мақсаттарын нақты және өлшенетін сабақ мақсаттарына қалай аударуға болатынының мысалдары келтірілген, бұл сабақты тиімдірек жоспарлауға және өткізуге әкеледі. (4-сурет).

4-сурет. Оқу мақсаттарын сабақ мақсатына айналдыру мысалдары

Ағылшын тілі	Физика	География
• Оқу мақсаты: Ағылшын тілінде сөйлеу және жазу дағдыларын дамыту • Сабақ мақсаты: Сабақтың соңында оқушылар шақ формалары мен лексикалық бірліктерді дұрыс пайдалана отырып, өздерінің сүйікті спорт түрі туралы ауызша әңгіме құрастырып, жеткізе алады.	• Оқу мақсаты: Механиканың негізгі заңдарын түсіну. • Сабақ мақсаты: Сабақтың соңында оқушылар импульстің сақталу заңын түсіне алады және оны тұйық жүйедегі денелердің өзара әрекеттесуіне байланысты есептерді шешуге қолдана алады.	• Оқу мақсаты: Табиғи ресурстармен және оларды пайдаланумен танысу. • Сабақ мақсаты: Сабақ соңында білім алушылар Қазақстанның табиғи ресурстарының негізгі түрлерін сипаттай алады және олардың ел экономикасы үшін маңыздылығын түсіндіре алады.

Дереккөз: Современный урок в контексте педагогического менеджмента: <https://kargoo.kz/loader/load/13449>

Осылайша, жалпы мақсаттарды нақты сабақ мақсаттарына айналдыру мыналарды қамтамасыз етеді:

- **Ерекшелік:** сабақ мақсаттары нақты тұжырымдалған және білім алушыларға түсінікті;

- **Әрекеттер:** сабақ мақсаттары білім алушылар орындауы тиіс нақты әрекеттерді қамтиды;

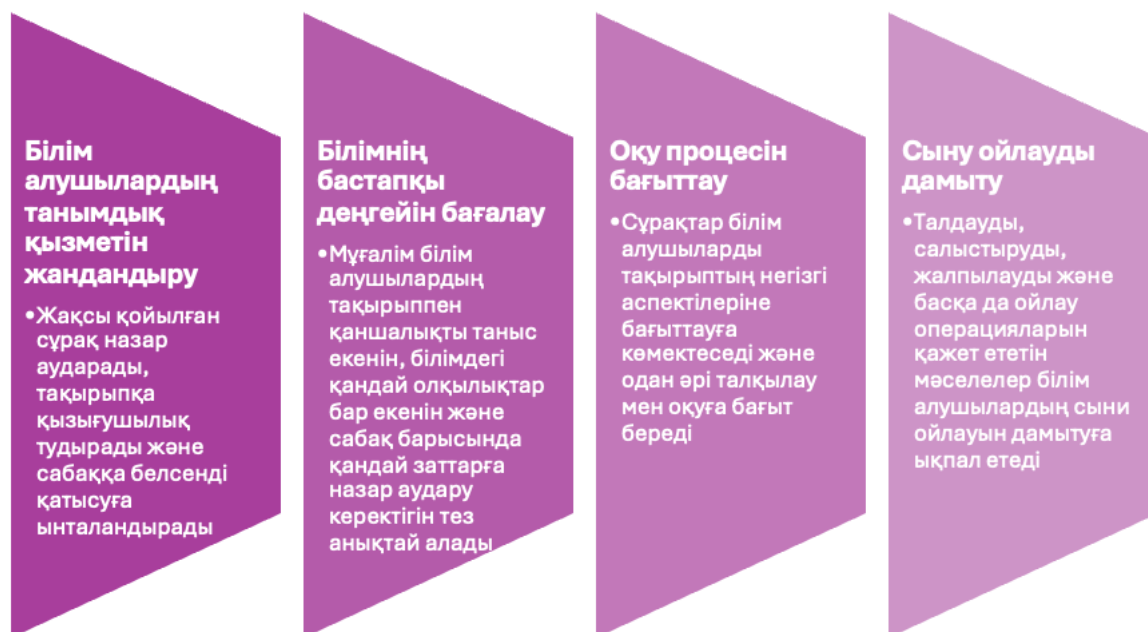
- **Баға:** сабақ мақсаттарын бағалауға болады, бұл мұғалімге білім алушылардың үлгерімін бақылауға және оқыту әдістерін түзетуге көмектеседі.

¹⁶ Well-Written Examples of Learning Objectives: <https://www.yourdictionary.com/articles/examples-learning-objectives>

2.2 Тиімді сұрақ қою

Сабақ басында сұрақ қою да формативті бағалаудың маңызды бөлігі болып табылады. Барлық оқу-тәрбие процесінің тиімділігі сұрақтың қалай дұрыс құрастырылғанына және білім алушыларға ұсынылуына байланысты. Тиімді сұрақ мұғалімге көмектеседі: (5-сурет):

5-сурет. Сабақтың басында сұрақ қоюдың мақсаттары¹⁷

Сабақ басында сұрақтар қою формативті бағалаудың негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл мұғалімнің оқу үрдісіне бағыт-бағдар беріп, білім алушылардың білім деңгейін анықтауға көмектесіп қана қоймай, олардың сыни тұрғыдан ойлауын дамытуға, оқу процесіне қатысуға ықпал етеді. Сабақта дұрыс қолданылған сұрақтар оқу сапасын едәуір жақсартып, сабақтарды қызықты әрі нәтижелі ете алады (2-қосымша).

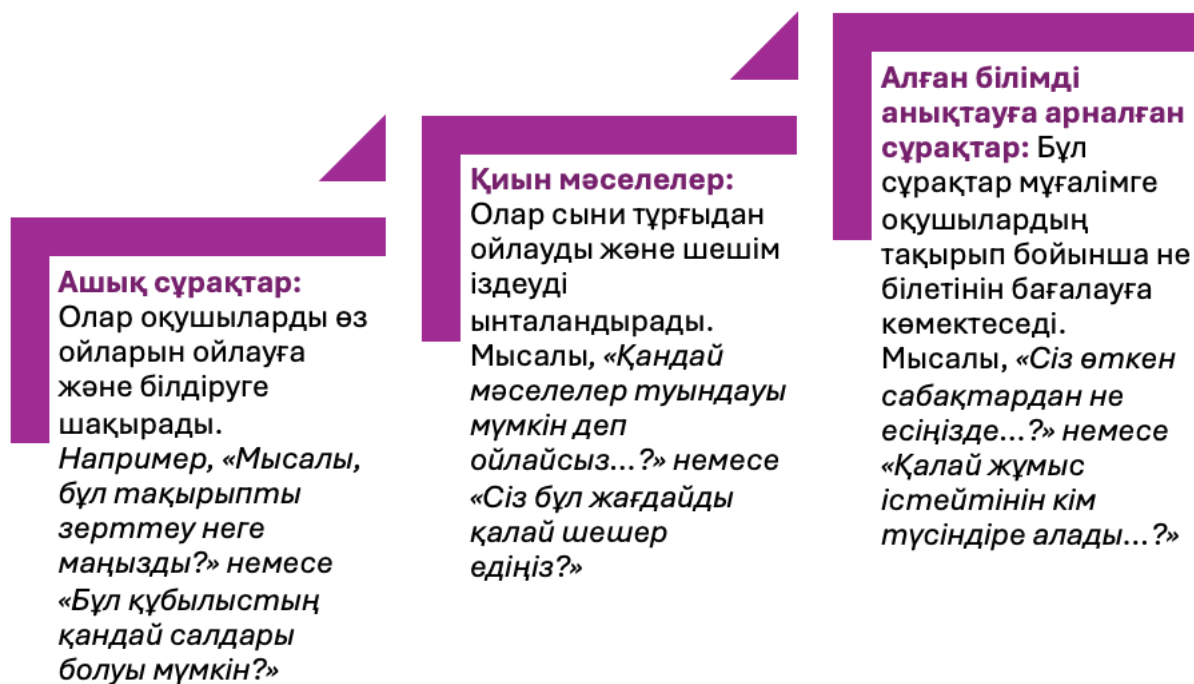
2-қосымша. Мұғалімдерге сұрақ қою бойынша кеңестер

- ✓ **Сұрақтарды алдын ала дайындаңыз:** Тақырыпқа түсінікті және сәйкес келетініне көз жеткізу үшін сабақ алдында сұрақтарды ойластырыңыз.
- ✓ **Әр түрлі сұрақ түрлерін қолдану:** Ойлаудың әртүрлі түрлерін ынталандыру үшін сабақтарда жабық және ашық сұрақтарды қосыңыз
- ✓ **Білім алушыларға ойлануға уақыт беріңіз:** Білім алушылардың сұрақ төңірегінде ойланып, жауабын тұжырымдауға жеткілікті уақыты болуы керек
- ✓ **Білім алушылардың белсенділігін арттыру:** Сұрақтарға жауап беру кезінде әрбір білім алушы өзін жайлы және сенімді сезінетіндей жағдай жасаңыз

¹⁷ Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2023–2024 учебном году». – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2023. – 102 с.

Сабақтың басында қойылған сұрақтар бірнеше маңызды функцияларды орындайды. Олар білім алушылардың тақырыпқа енуіне ықпал етеді, бұрынғы білімдерін жаңартады және рефлексияға ынталандырады. Сұрақтардың алуан түрі – ашықтан проблемалыға дейін – ақпаратты талдау, синтездеу және бағалау сияқты психикалық әрекеттің күрделі аспектілерін дамытуға ықпал етеді. Төменде осы мақсаттарға жету үшін сабақтың басында қолдануға болатын тиімді сұрақтардың мысалдары берілген (6-сурет).

6-сурет. Сабақтың басында сұрақ қоюдың мақсаттары¹⁸

2.3 Бағалау критерийлерін әзірлеу

Мұғалімдер сабақ мақсаттарын оқу мақсаттарымен сәйкестендіретіні сияқты, олар да әрбір тапсырма бойынша бағалау критерийлерін сабақ мақсаттарымен сәйкестендіруі керек. Бағалау критерийлері білім алушылардан қандай дағдыларды көрсету керек екенін және оны қалай жақсы орындау керектігін нақты көрсетеді. Критерийлерді білім алушыларға түсінікті етіп көрсете отырып, мұғалім оларға не нәрсеге назар аудару керектігін және материалды сәтті меңгеруін қалай көрсету керектігін түсінуге көмектеседі¹⁹.

¹⁸ Сол жерде.

¹⁹ Center for Teaching and Learning. Step 4: Develop Assessment Criteria and Rubrics: <https://ctl.gatech.edu/step-4-develop-assessment-criteria-and-rubrics>

Бағалау критерийлері сабақтың тақырыбы мен мақсаттарына байланысты өзгеруі мүмкін, өйткені әртүрлі пәндер мен білім беру мақсаттары білім алушылардың жетістіктерін бағалаудың әртүрлі тәсілдері мен әдістерін талап етеді. Мысалы, математикада есептеу дәлдігі (математикалық амалдар мен есептеулерді орындаудың дұрыстығы бағаланады), шешу әдістемесі (білім алушылар есептерді шешудің таңдалған әдістерін түсіндіре және негіздей білуі керек) және білімді қолдану (білім алушылардың қабілеті) сияқты аспектілер. практикалық есептер мен есептерді шешу үшін теориялық білімдерін қолдану)²⁰. Әдебиет негізінен білім алушылардың әдеби шығармаларды түсіндіру және талдау, негізгі тақырыпты анықтау, өз көзқарасы мен тұжырымдарын мәтіндік дәлелдермен дәлелдеу, сонымен қатар өз бетінше талдау және сыни тұрғыдан ойлау қабілетін бағалайды²¹.

Бағалау критерийлерін әзірлеу кезінде мұғалім келесі сұрақтарға назар аудара алады: (5-қосымша).

3-қосымша. Мұғалімдерге тиімді бағалау критерийлерін жасауға көмектесетін сұрақтар²²

1. Оқытудың осы кезеңінде білім алушылар көрсетуі қажет ең маңызды білім қандай?
2. Тақырыпты меңгерудің осы кезеңінде білім алушылар қандай нақты дағдылар мен әдістерді пайдалана алуы керек?
3. Тақырыпты меңгерудің осы кезеңінде білім алушыларға көрсету үшін қандай қосымша дағдылар немесе тәжірибелер маңызды? (мысалы, сыни ойлау, көпшілік алдында сөйлеу немесе жазу дағдылары және шығармашылық, дәлдік немесе мәселені шешу қабілеті сияқты абстрактілі ұғымдар)
4. Критерийлер оқу/сабақ мақсаттарына сәйкес келе ме?

! *Критерийлердің бақыланатын, өлшенетін және бір-бірінен ерекшеленуін қамтамасыз ету қажет.*

Осы ішкі тарауды қорытындылау үшін мұғалімге формативті бағалаудың бөлігі ретінде критерийлерді құру бойынша шағын қадамдық нұсқаулық ұсынылады (7-қосымша).

²⁰ MYP Objectives and Assessment Criteria: <https://www.montgomeryschoolsmd.org/siteassets/schools/high-schools/r-w/springbrookhs/uploadedfiles/ib/math-myp20objectives20and20assessment20criteria2020year20520only.pdf>

²¹ Language A: literature guide First assessment 2021: <https://www.holyheart.ca/wp-content/uploads/2019/06/English-A-Literature-Guide-first-assessment-2021.pdf>

²² Center for Teaching and Learning. Developing Your Assessment Criteria: <https://ctl.gatech.edu/step-4-develop-assessment-criteria-and-rubrics>

4-қосымша. Формативті бағалау рубрикаларын әзірлеу бойынша қадамдық нұсқаулық

1-қадам: Сабақ мақсаттарын анықтау

Белгілі бір тақырып немесе бөлім бойынша сабақ мақсаттарыңызды нақты айтудан бастаңыз. Бұл мақсаттар білім алушылар үшін нақты, өлшенетін және қол жетімді болуы керек.

2-қадам: Бағалау үшін негізгі аспектілерді анықтау

Осы тақырып аясында білім алушыларда қандай білім, білік, дағдыларды бағалағыңыз келетінін талдаңыз. Критерийлерде көрсетілетін 3-5 негізгі аспектілерді белгілеңіз.

3-қадам . Бағалау критерийлерін тұжырымдаңыз

Әрбір негізгі аспект үшін нақты, түсінікті және объективті бағалау критерийлерін тұжырымдаңыз. Олар оқу мақсаттарымен байланысты болуы керек және күтілетін оқу нәтижелерін көрсетуі керек.

4-қадам . Критерийлерді білім алушылармен сәйкестендіріңіз

Білім алушылармен олардан не күтілетінін нақты түсіну үшін әзірленген критерийлерді талқылаңыз. Бұл олардың оқу процесіне қатысуын арттырады.

5-қадам. Формативті бағалау үшін критерийлерді қолданыңыз

Білім алушылардың үлгерімін бағалау үшін ағымдағы оқыту барысында әзірленген критерийлерді қолданыңыз. Алынған мәліметтерді оқытуды түзету және білім алушыларға уақтылы көмек көрсету үшін пайдаланыңыз.

2.4 Тапсырмаларды құрастыру

Формативті бағалауға арналған тапсырмалар білім алушылардың өз ойларын түсіндіруге мүмкіндігі болатындай етіп жасалуы керек (Cowie and Bell, 1999) жазбаша анықтамаларға жауап ретінде әр түрлі форматта, мысалы, ашық сұрақтар қойылған жауаппен (Ayala et al., 2008), бірнеше таңдау сұрақтарымен (Furtak)²³.

Формативті бағалау шеңберіндегі тапсырмаларды құрастыру тікелей сабақтың мақсаттарынан туындайтындықтан, тапсырмалар білім алушылар осы мақсаттарға қол жеткізе алатындай етіп жасалуы керек. Тапсырманың әр кезеңі оқу тапсырмаларын орындауға және қажетті дағдыларды дамытуға қисынды түрде әкелуі керек. Айта кету керек, әр тапсырманы бастапқыда ұсынылған формативті бағалау үшін қолдануға болмайды. 10 кестеде формативті және суммативті бағалауға арналған

²³ Teachers' formative assessment abilities and their relationship to student learning: findings from a four-year intervention study

https://www.researchgate.net/publication/301335708_Teachers'_formative_assessment_abilities_and_their_relationship_to_student_learning_findings_from_a_four-year_intervention_study

тапсырмаларды құрастыру тәсілдерінің арасындағы айырмашылық келтірілген.

**10-кесте. Суммативті және формативті бағалау
тапсырмаларының айырмашылықтарының салыстырмалы кестесі**

Сипаттама	Формативті бағалау	Суммативті бағалау
Мақсат	Ағымдағы білімді бағалау, оқытуды түзету	Қорытынды білімді бағалау, қорытындылау
Тапсырма түрі	Бейресми, әртүрлі	Ресми, стандартталған
Орындау жиілігі	Оқу процесі кезінде үнемі	Оқу кезеңінің немесе курстың соңында
Кері байланыс	Жедел, егжей-тегжейлі, ұсыныстармен және қажет болған жағдайда баллдармен	Қорытынды баға немесе балл
Фокус	Оқу процесі	Оқыту нәтижесі
Тапсырмалардың мысалдары	Қысқаша тесттер, жобалар, талқылаулар	Емтихандар, сынақтар, қорытынды жобалар

Салыстырмалы кестеден көріп отырғанымыздай, мұғалім формативті бағалауға сәйкес тапсырмаларды таңдау немесе құру үшін белгілі бір алгоритмді немесе тәсілдер жүйесін қолдануы керек. Мысалы, Сенкина (2021) формативті бағалауға бағытталған алгебра мен геометрия бойынша тапсырмаларды таңдау немесе құру жүйесін қолдануды ұсынады (11-кесте). Бұл жүйе әртүрлі сабақтарда формативті бағалауға бағытталған міндеттерді таңдау және әзірлеу бойынша әдістемені қалыптастырудың әмбебап прототипі бола алады.

**11-кесте. Орта мектептегі алгебра және геометрия сабақтары
үшін формативті бағалауға бағытталған есептерді таңдау кезеңдері
мен кезеңдері**

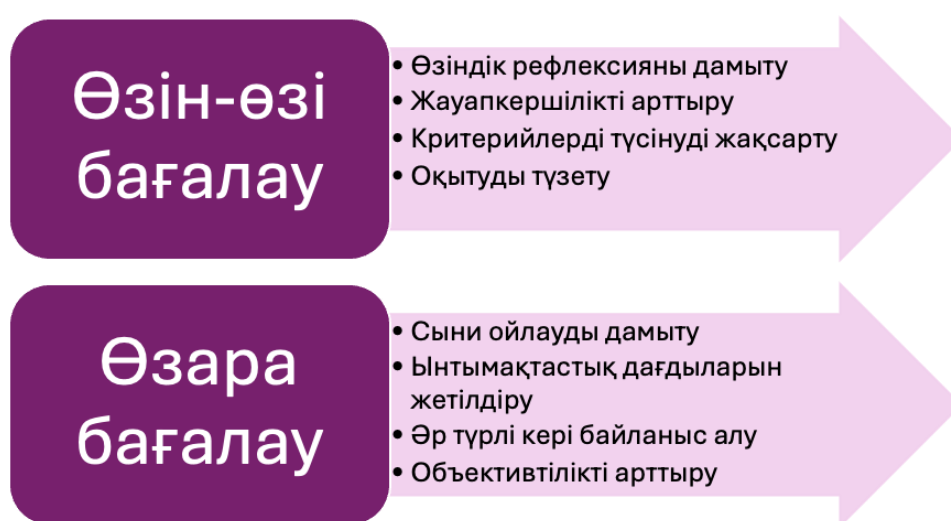
Кезең \ Кезең	I	II	III
Дайындық	Оқу бағдарламасы мен тақырыптар бөлімін талдау	Сабақтың мақсаттарын анықтау	Тапсырманың қиындық деңгейлері мен критерийлерін анықтау
Іріктеу	Тапсырмалардың аналогтарын зерттеу	Қарастырылып отырған тақырып бойынша өз	Сабақтың мақсаттарына сәйкес тапсырмаға

		тапсырмаларын жасау	дескрипторлар жасау
Тексеру	Критерийлердің сабақ мақсаттарына сәйкестігін тексеру	Дескрипторға сәйкес тапсырманы шешу алгоритмін орнату	Осы тапсырманың оқу бағдарламасына және оқыту бөліміне сәйкестігін тексеру
Аяқтау	Кері байланыс формасын құру	Тапсырманы рәсімдеу	Білім алушыларға беру

2.5 Білім алушылардың өзін-өзі және өзара бағалауы

Білім алушылардың өзін-өзі және өзара бағалауы сыни ойлауды, ынтымақтастық дағдыларын және өз оқуы үшін жауапкершілікті дамытуға ықпал ететін формативті бағалаудың маңызды компоненттері болып табылады. Өзін – өзі бағалау-бұл білім алушылар белгіленген критерийлер негізінде өз жұмыстарын, дағдылары мен жетістіктерін дербес бағалайтын процесс. Өзара бағалау кезінде білім алушылар алдын ала белгіленген критерийлер негізінде бір-бірінің жұмысын бағалайды. Төменде осы бағалау құралдарын сыныпта қолданудың артықшылықтары келтірілген (6-сурет).

6-сурет. Сабақта өзін - өзі және өзара бағалауды енгізудің артықшылықтары

Динамикалық, интерактивті және тиімді оқу процесін құру үшін өзін-өзі және өзара бағалаудың әртүрлі әдістерін қолдану маңызды. Бұл білім

алушыларды оқуға белсенді қатысуға ынталандырады және олардың жетістіктерін объективті және әділ бағалауға ықпал етеді. Әдістердің әртүрлілігі сонымен қатар әр білім алушының жеке қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді, бұл оқытуды жекелендірілген және тиімді етеді (12-кесте).

12-кесте. Сабақта өзін-өзі және өзара бағалау әдістері²⁴

Өзін-өзі бағалау	Өзара бағалау
1. Чек-листтер Сипаттама: білім алушылар өз жұмыстарын алдын ала белгіленген критерийлер бойынша бағалай отырып, бағалау парақтарын толтырады. Артықшылықтары: өзін-өзі бағалау процесін құрылымдауға көмектеседі, оны объективті және нақты етеді. Мысал: берілген жұмысты орындағаннан кейін білім алушы өзін орындаудың толықтығы мен дәлдігі, дереккөздерді пайдалану және т. б. сияқты критерийлер бойынша бағалайды.	1. Чек-листтер Сипаттама: білім алушылар бағалау парақтарын толтыру арқылы сыныптастарының жұмысын алдын ала белгіленген критерийлер бойынша бағалайды. Артықшылықтары: бағалау процесінің құрылымы мен объективтілігін қамтамасыз етеді, білім алушыларға стандарттар мен талаптарды түсінуге көмектеседі. Мысал: білім алушылар чек листті толтырады, сыныптасының жұмысын мазмұнның толықтығы, дұрыстығы, дизайны және т. б. критерийлер бойынша бағалайды.
2. Рефлексиялық журналдар немесе күнделіктер Сипаттама: білім алушылар күнделіктер немесе журналдар жүргізеді, онда олар оқу процесі, жетістіктері және жақсарту салалары туралы өз ойларын үнемі жазады. Артықшылықтары: өзін-өзі көрсету дағдыларын дамытуға ықпал етеді, өз үлгеріміңізді бақылауға көмектеседі. Мысал: әр сабақтың соңында білім алушы сабақта не білгені, қандай қиындықтар туындағаны және оларды қалай жеңгені туралы шағын эссе жазады.	2. Жазбаша түсініктемелер Сипаттама: білім алушылар өз құрдастарының жұмыстарына толық түсініктемелер мен кері байланыс жазады. Артықшылықтары: сыни талдау және жазбаша коммуникация дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мысал: сыныптасының жұмысын оқығаннан кейін білім алушы жұмыстың күшті және әлсіз жақтарын атап өтіп, жақсарту үшін ұсыныстар бере отырып, түсініктемелер жазады.

²⁴ Student Self-Assessments: Importance, Benefits, and Implementation: <https://info.rcampus.com/blog/2023/06/07/student-self-assessment/>

3. Өзін-өзі бағалау сауалнамалары Сипаттама: білім алушылар тапсырмаларды орындағаннан немесе тақырыпты оқығаннан кейін толтыратын интроспекцияға бағытталған сұрақтары бар сауалнамалар. Артықшылықтары: білім алушыларға өздерінің жетістіктері мен қателіктерін тереңірек талдауға көмектеседі, сыни ойлау қабілетін қалыптастырады. Мысал: Тестілеуден кейін білім алушы сауалнама сұрақтарына жауап береді: «Ең қиыны не болды?», «Не жақсы өтті?», «Нені жақсартуға болады?»	3. Топтық талқылаулар Сипаттама: білім алушылар ауызша кері байланыс беру арқылы бір-бірінің жұмысын шағын топтарда талқылайды. Артықшылықтары: ауызша қарым-қатынас және ынтымақтастық дағдыларын дамытады, бірнеше адамның пікірін ескеруге мүмкіндік береді. Мысал: жоба аяқталғаннан кейін білім алушылар тобы нәтижелерді талқылайды, әр қатысушы өз пікірімен бөліседі және топтың басқа мүшелерінен кері байланыс алады.
4. Портфолио Сипаттама: белгілі бір уақыт кезеңіндегі білім алушының үлгерімін көрсететін жұмыстар мен жобаларды жинау. Артықшылықтары: даму динамикасын көруге мүмкіндік береді, объективті интроспекцияға ықпал етеді. Мысал: даму динамикасын көруге мүмкіндік береді, объективті интроспекцияға ықпал етеді.	4. Жұптық бағалау Сипаттама: білім алушылар бір-бірінің жұмысын бағалау және олардың бағалары мен пікірлерін талқылау үшін жұпта жұмыс істейді. Артықшылықтары: терең талдау мен пікір алмасуды қамтамасыз етеді, диалог пен сыни ойлау дағдыларын дамытады. Мысал: тапсырманы орындағаннан кейін білім алушылар жұмыс алмасады, оларды бағалайды және ерлі-зайыптылардың бағалары мен пікірлерін талқылайды.
5. Өзін-өзі бағалау шкалалары (рейтингтік шкалалар) Сипаттама: Білім алушылар өз жұмыстарын әртүрлі критерийлер бойынша (мысалы, 1-ден 5-ке дейін) шкала бойынша бағалайды. Артықшылықтары: Өзін-өзі бағалау процесін жеңілдетеді, оны тез және көрнекі етеді. Мысал: Тапсырманы орындағаннан кейін білім алушы өз жұмысын «материалды меңгеру дәрежесі», «орындау сапасы», «орындаудағы қиындықтар» сияқты критерийлер бойынша бағалайды.	5. Презентациялар мен қойылымдар Сипаттама: білім алушылар өз жұмыстарын сыныпқа ұсынады, ал қалған білім алушылар оларды белгіленген критерийлер бойынша бағалайды. Артықшылықтары: көпшілік алдында сөйлеу және сыни талдау дағдыларын дамытады, ұжымдық пікірді ескеруге мүмкіндік береді. Мысал: білім алушы өз жұмысын сыныпқа ұсынады, содан кейін құрдастары оның презентациясын презентацияның анықтығы, мазмұнның сапасы, визуалды дизайн және т. б. сияқты критерийлер бойынша бағалайды.

6. Рефлексиялық эсселер Сипаттама: білім алушылар өздерінің жетістіктерін, қиындықтарын және болашақ жоспарларын талдайтын жазбаша жұмыстар. Артықшылықтары: терең рефлексияға ықпал етеді, жазбаша талдау және өзін-өзі сынау дағдыларын дамытады. Мысал: тақырыпты оқуды аяқтағаннан кейін білім алушы не білгені, қандай дағдыларды дамытқаны және болашақта бұл білімді қалай қолданатыны туралы эссе жазады.	6. Сандық құралдарды пайдалану Сипаттама: сияқты онлайн платформалар мен құралдар арқылы өзара бағалау Google Forms, Padlet, немесе мамандандырылған Білім беру қосымшалары. Артықшылықтары: ыңғайлылық пен қол жетімділік, анонимді бағалау мүмкіндігі, деректерді жинау және талдау ыңғайлылығы. Мысал: білім алушылар өз жұмыстарын платформаға жүктейді, содан кейін бағалау критерийлері бар онлайн нысандарды толтыру арқылы бір-бірінің жұмысын бағалайды.
7. Табыс пен жетістік карталары Сипаттама: білім алушылар өздерінің жетістіктері мен жетістіктерін әртүрлі оқу тапсырмаларында тіркейтін карталарды жүргізеді. Артықшылықтары: прогресті көзбен көреді, білім алушыларды жаңа мақсаттарға жетуге ынталандырады. Мысал: білім алушы барлық сәтті орындалған тапсырмалар мен жобаларды белгілейтін, сондай-ақ жаңа мақсаттар қоятын карта жасайды.	7. Рейтингтік шкалалар Сипаттама: білім алушылар өз құрдастарының жұмысын әртүрлі критерийлер бойынша (мысалы, 1-ден 5-ке дейін) бағалайды. Артықшылықтары: бағалау процесін жеңілдетеді, оны тез және көрнекі етеді. Мысал: білім алушының презентациясын көргеннен кейін сыныптастар оны мазмұнның сапасы, презентацияның анықтығы және визуалды дизайн сияқты критерийлер бойынша бағалайды.
8. Мұғалімнің өзін-өзі бағалауы туралы кері байланысы Сипаттама: мұғалім білім алушының жұмысы бойынша егжей-тегжейлі кері байланыс береді, ал білім алушы өз кезегінде өз бағаларын мұғалімдермен салыстыра отырып, өзін-өзі бағалауды жүргізеді. Артықшылықтары: білім алушыларға өзін-өзі бағалау мен мұғалімді бағалау арасындағы айырмашылықты түсінуге көмектеседі, объективтілікке үйретеді. Мысал: эссені тексергеннен кейін мұғалім түсініктеме береді, ал білім алушы мұғалімнің пікірімен	8. Айналмалы шолулар Сипаттама: білім алушылар бірнеше құрдастарының жұмысын дәйекті түрде бағалайды, сыныпта қозғалады немесе топта жұмыс істейді. Артықшылықтары: әртүрлі кері байланыс алуға мүмкіндік береді, жылдам талдау және бағалау дағдыларын дамытады. Мысал: білім алушылар кезек-кезек бір жұмыстан екіншісіне ауысады, олардың әрқайсысына өз бағалары мен түсініктемелерін қалдырады.

сәйкессіздіктер мен сәйкессіздіктерді талдай отырып, өзін-өзі бағалайды.	
9. Өзін-өзі бағалау элементтерімен топтық талқылау Сипаттама: білім алушылар өз жұмыстарын топтарда талқылайды, өзін-өзі бағалауды жүргізеді және сыныптастарынан кері байланыс алады. Артықшылықтары: ынтымақтастық және сыни ойлау дағдыларын дамытуға ықпал етеді, өз жұмысын сырттан көруге көмектеседі. Мысал: жобаны аяқтағаннан кейін білім алушылар тобы өз нәтижелерін талқылайды, әр білім алушы өзін-өзі бағалауды жүргізеді және өз пікірін топпен бөліседі.	9. «Екі жұлдыз, бір тілек» Сипаттама: білім алушылар жұмыстың екі жағымды жағын және жақсарту үшін бір тілекті атап өтіп, кері байланыс береді. Артықшылықтары: позитивті және сындарлы кері байланысқа ықпал етеді, сыни талдау және эмпатия дағдыларын дамытады. Мысал: сыныптасының эссесін оқығаннан кейін білім алушы өзіне ұнайтын екі аспектіні және жұмысты қалай жақсартуға болатыны туралы бір сөйлем жазады.
	10. Салыстырмалы талдау Сипаттама: білім алушылар бірнеше жұмысты бір-бірімен салыстыру және әрқайсысының ең жақсы элементтерін бөлектеу арқылы бағалайды. Артықшылықтары: салыстырмалы талдау және объективті бағалау дағдыларын дамытады. Мысал: тапсырманы орындағаннан кейін білім алушылар өз жұмыстарын сыныптастарымен салыстырады және әр жұмыстың қай элементтері ең сәтті болғанын және неге екенін талқылайды.

2.6 Кері байланыс беру

Кері байланыс формативті бағалаудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, ол білім алушыларға және/немесе мұғалімдерге жақсарту үшін нұсқаулық беру мақсатында олардың жұмыс нәтижелері туралы ақпарат ретінде қарастырылады.

Формативті бағалау арқылы берілген кері байланыс білім алушыларға қалаған мақсаты мен қазіргі білімі, түсінігі

немесе дағдылары арасындағы кез келген олқылықтарды түсінуге көмектеседі және оларды мақсатқа жету үшін қажетті әрекеттерге бағыттайды (*Ramaprasad, 1983; Sadler, 1989*).

Формативті бағалауда кері байланыс туралы ақпарат оқу процесінде міндетті түрде қолданылуы керек. Кері байланыс білім алушылардың нақты жұмыс қасиеттеріне, білім алушылардың не істей алатындығы туралы пайдалы ұсыныстарға бағытталуы керек және білім алушыларды бір-бірімен салыстырудан аулақ болу керек (*Black u Wiliam, 1998*), себебі білім алушылардың өзіне деген сенімділігіне қауіп төндіретін кез-келген кері байланыс теріс әсер етеді. Сонымен қатар, салыстыру білім алушылардың өзіндік тиімділігіне, яғни олардың қабілеттерін қабылдауына тікелей әсер етеді (*Clarke, 2014*).

Формативті бағалау шеңберіндегі кері байланыс дамуға және жақсартуға ықпал етеді, ал "үкім шығаратын" кері байланыс білім алушының мотивациясы мен өзін-өзі бағалауына теріс әсер етуі мүмкін (13-кесте).

Тиімді кері байланыс:

- ✓ Білім алушылардың жұмыс сапасына бағдарланған
- ✓ Келісілген бағалау критерийлерімен байланысты
- ✓ Білім алушының жетістігі мен жетістігін көтермелейді
- ✓ Оқу ағымдағы оқу олқылықтарын анықтайды
- ✓ Білім алушының оқу белсенділігін ынталандырады
- ✓ Білім алушыға жетілдіруге жеткілікті уақыт береді

13-кесте. Кері байланыс түрлері және олардың сипаттамалары²⁵

	«Үкім шығаратын» кері байланыс	Тиімді кері байланыс
Кері байланыс сипаттамасы	Бұл кері байланыс білім алушыларды бір-бірімен салыстырады және оларды	Нақты бағалау критерийлері мен мақсаттары бар. Кері байланыс мақсатқа

²⁵ Workshop Focus on Learning Formative Feedback. What kinds of feedback?
[file:///C:/Users/Uba.4/Desktop/assessment booklet-3_en.pdf](file:///C:/Users/Uba.4/Desktop/assessment%20booklet-3_en.pdf)

	өзара бәсекелестікке итермелейді. Мұғалім білім алушыларды саналы немесе бейсаналық түрде басқалармен сәйкестендіретін бағалар мен түсініктемелер береді	қаншалықты қол жеткізілгені туралы ақпараттан тұрады
Өзін-өзі бағалауға әсер етеді	Айыптау білім алушыларды қобалжытады және өзін-өзі бағалауды қорғайды. Жетістіктері төмен білім алушылар тәуекелдер мен қиындықтардан аулақ болуға тырысады. Жоғары жетістіктері бар білім алушылардың өзін өзі бағалауы артады	Білім алушы өзін қабылдағанын сезінеді және оның күш – жігері танылады және бағаланады. Өзін-өзі бағалау мен мақсаттылық жоғарылайды, сонымен қатар тапсырмаларды орындауға эмоционалды қатысу артады
Оқытудың дәйекті стратегиялары	Сірә, олар үстірт үйренеді. Олардың назары түсінуге, оқуға немесе тапсырмаға емес, бағалауға бағытталған. Білім алушы материалды «есте сақтауға» немесе басқа адамдардың жұмысын көшіруге тырысады. Білім алушыда «дұрыс жауап синдромы» дамиды.	Тереңдетілген оқыту түсінуге және жетілдіруге бағытталған. Білім алушылар мақсаттар мен міндеттерге, бағалау критерийлеріне назар аударады. Бағалау салыстырмалы жетістіктерге емес, күш-жігерге негізделгендіктен, білім алушылар тәуекелге баруға және оқуда қиындықтар қабылдауға дайын
Білім алушыларды оқыту теориясы	Барлығы бірін-бірі кінәлайтын бейімделмейтін оқыту теориясы: «Қателер – ұят». «Қабілет – табысқа жетудің кілті және ол туа біткен нәрсе». «Егер сіз одан бірдеңе алсаңыз ғана жұмыс істеуге тұрарлық».	Айыптаусыз бейімделген оқыту теориясы: «Ең бастысы - күш салу, бұл маған байланысты». «Қателер жақсы, өйткені олар маған үйренуге көмектеседі». «Оқу - өз алдына мақсат».
Үлгерімі төмен білім алушыларға әсері	Күш-жігердің, қызығушылықтың, табандылықтың төмендеуі байқалады, өзін-өзі	Қызығушылықтың жоғарылауы, күш-жігер, табандылық пайда болады, өзін-өзі бағалау және өзіне сену.

	бағалау және өзіне сену. Кейбір жағдайларда – алынған дәрменсіздік («мен не істесем де, мен міндетті түрде сәтсіздікке ұшыраймын»). Оқыту басқаларға пайдалы нәрсе ретінде қарастырылады, бірақ ол үшін емес.	Уақыт өте келе-алынған тапқырлық («қиындықтарды жеңудің жолы болуы керек, егер Мен оны тапсам, мен табысқа жетемін»). Оқыту уақытқа, күш-жігерге, дұрыс тәжірибеге байланысты және дұрыс стратегияларды қолдану.
--	---	--

Әдетте, мұғалімдерге кері байланыс беру үшін көптеген әдістемелік ұсыныстар мен нұсқаулықтар әзірленді, ал бұл кері байланысты берудің тиімділігін бағалау толық ашылған мәселе болып қала бермейді. Сонымен қатар, кері байланыс беру бойынша мұғалімдерді бағалау кәсіби дамудың және білім алушылармен қарым-қатынас сапасының өсуінің негізгі аспектісі болып табылады. Бұдан әрі мұғалімдерге кері байланыс берудің тиімділігін бағалау бойынша чек-парақ ұсынылады (14-қылқалам). Бұл парақты мұғалімдер бір бірінің сабақтарын өзара бағалау кезінде қолдана алады.

14-кесте. Мұғалім ұсынатын кері байланыс тиімділігін бағалау парағы²⁶

Балл	Мағынасы	Сипаттама	Мысал
0	Жоқ болу	Мұғалімнің жауабы білім алушының идеясына жауап бермейді.	-
1	Бағалау немесе шектеу	Мұғалімнің реакциясы бағаланады немесе мұғалім білім алушының сөзін бөліп, оның ойын аяқтайды.	«Иә», «Жоқ», «дұрыс», «жақсы жұмыс»
2	Нейтралды	Мұғалім білім алушылардың сөздерін қайталайды немесе қайталайды, басқа бейтарап жауап.	«Жарайды, «Иә», «Түсінікті», «Сонымен сіз

²⁶ Teachers' formative assessment abilities and their relationship to student learning: findings from a four-year intervention study

https://www.researchgate.net/publication/301335708_Teachers'_formative_assessment_abilities_and_their_relationship_to_student_learning_findings_from_a_four-year_intervention_study

			мұны айтқыңыз келе ме...»
3	Білім алушыларды ойлауға итермелеу	Білім алушылардың жауаптарын нақтылауды сұрау арқылы олардың ойлауын ынталандырады немесе алдыңғы сұрақ туралы қосымша ақпарат сұрау; ұсынады білім алушылардың жауабының немесе идеясының сапасы туралы сипаттамалық немесе пайдалы кері байланыс.	Сұрақтың жалғасы «неге?», білім алушының жауабымен келіспеушілік, сұрақ «бұл нені білдіреді?», «бұдан не шығады?» және т. б.

Білім алушыларға кері байланыс беру туралы айтатын болсақ, мұғалімдерге де кері байланыс қажет екенін ескермеу керек. Hattie (2009, 173 – бет) айтуынша, «мұғалімдер білім алушылардан білгендері мен түсінгендері, қателіктер жібергендері туралы Кері байланыс іздегенде немесе кем дегенде ашық болған кезде-оқыту мен оқыту синхрондалған және тиімді болуы мүмкін. Мұғалімдермен кері байланыс оқу процесін көрнекі етуге көмектеседі». Осыған байланысты сабақ/бөлім/тоқсан туралы рефлексияға арналған парақтар немесе формалар білім алушыларға оқыту туралы пікірлер қалдыруға бейімделуі мүмкін. Бұл кері байланыс үшін бағанды қосу жеткілікті, бұл мұғалімге білім алушылардың кері байланысы негізінде Өзін-өзі көрсетуге мүмкіндік береді.

Кері байланыстың соңғы маңызды қатысушысы-ата-аналар. Ата-аналарға балаларды оқыту туралы Кері байланыс беру мұғалім үшін өте маңызды, өйткені бұл ата-аналар балаларын үйде белсенді түрде қолдап, ынталандыратын бірыңғай білім беру процесін құруға ықпал етеді. Бұл сонымен қатар мұғалімдерге баланың үй жағдайлары мен ерекшеліктері туралы құнды ақпарат алуға көмектеседі, бұл оқу процесін жеке қажеттіліктерге жақсы бейімдеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ата-аналармен үнемі қарым-қатынас жасау мектеп пен отбасы арасындағы сенім мен серіктестікті нығайтады, бұл білім алушының жалпы табысына ықпал етеді.

Ата-аналарға кері байланыс ауызша да, жазбаша да электронды журналда ("Күнделік") беріледі. Төменде мұғалімдерге ата-аналарға кері байланыс беру бойынша практикалық кеңестер берілген (15-кесте).

**15-кесте. Мұғалімдерге ата-аналарға кері байланыс беру
бойынша практикалық кеңестер²⁷**

1. Түсініктемелерді түсінікті етіңіз	Пікірлер үшін қол жетімді кеңістік жиі шектеулі. Әр сөйлемге екі байланысты идеяны қосу-қол жетімді кеңістікті оңтайландырудың пайдалы әдісі. 1-мысал: Айбектің Қазақ хандығы туралы тұсаукесері өте мазмұнды болды (1-ші идея), хандар туралы көптеген жақсы таңдалған суреттер мен салыстырмалы кестелермен нығайтылды (2-ші идея).
2. Қажет емес ақпараттан аулақ болыңыз	Ата-аналарға арналған шолуларыңызда қажетті жетістіктер мен жақсартуларға назар аударылғанына көз жеткізіңіз сіздің тақырыбыңызбен Мысал: «Аминді үйрету оңай» деген тіркес ата-аналарға Аминнің мектепте «Математика» пәні бойынша қалай дамитынын түсінуге көмектеспейді.
3. Тар кәсіби терминдерді қолданудан аулақ болыңыз	Кері қайтарып алуда қолданылатын тілде жаргон немесе тар кәсіби өрнектер болмауы керек. Әрқашан өз аудиторияңызды есте сақтаңыз. Қазақ хандығы Мысал: «Білім алушы барлық белгіленген тапсырмаларды орындады және бағаланатындар туралы нақты түсінік көрсетті», «білім алушы барлық күтілетін жұмыстарды орындады және тақырыпты жақсы түсінетіндігін көрсетті» деп жазуға болады.
4. Қол жеткізілген оқу деңгейін бағалауды ұсыныңыз	Ата-аналар оқудағы жетістіктер, қандай жақсартулар қажет және келесі қадамдар туралы білгісі келеді. Мысал: «Бауыржан осы бөлімнің барлық тапсырмаларын орындады». Жалпы алғанда, ол барлық тапсырмаларды орындады... сондықтан ол бөлімнің осы тақырыбына назар аударуы керек...
5. Негізгі кері байланыс хабарламасына назар аударыңыз	Барлық салалар бойынша түсініктемелерді қосу мүмкін емес білім алушыны бір шолуда оқыту. Сондықтан ең маңызды аспектілерді бөліп көрсеткен жөн.
6. Ұстамды болыңыз және әдепсіз пікірлерден аулақ болыңыз	Мысал: «сіздің балаңыз мүлдем оқығысы келмейді және сабаққа жалқау» дегеннің орнына: "сіздің балаңыздың әлеуеті бар, бірақ мен соңғы кездері оның сабаққа назар аударуы қиын екенін байқадым. Мүмкін біз оған оқу үлгерімі мен оқуға деген қызығушылығын арттыруға қалай көмектесе алатынымызды талқылауымыз керек шығар».

²⁷ Workshop Focus on Learning Formative Feedback. Some tips on giving feedback to parents: file:///C:/Users/Uba.4/Desktop/assessment-booklet-3_en.pdf

2.7 Рефлексия және өзін-өзі көрсету

Рефлексия - бұл ойларды, сезімдерді, әрекеттерді және тәжірибені саналы және сыни талдау процесі. Орта білім беру контекстінде рефлексия білім алушыларға оқуын түсінуге және бағалауға, өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау дағдыларын дамытуға көмектесу үшін пайдаланылуы мүмкін. Өзін – өзі рефлексия-бұл адамның өз ойларына, сезімдеріне және мінез-құлқына жүгінетін рефлексия түрі. Өзін-өзі көрсету интроспекция мен өзін-өзі бағалауды қамтиды, бұл білім алушы пен мұғалімге өзінің күшті және әлсіз жақтарын тереңірек түсінуге, сондай-ақ жеке және кәсіби дамудың бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді.

Білім алушылар оқу материалы туралы ойлана отырып және бар білім контекстінде жаңа ақпаратты өңдей отырып, тереңірек оқытуға қол жеткізуге болады (Moon, 2013). Рефлексия мен өзін-өзі рефлексия оқытудың келесі кезеңдерін қолдайды: *бақылау, түсіну, мағынаны құру және басқа идеялармен қарым-қатынас жасау және түсінуді өзгерту* (Moon, 2013).

Айта кету керек, білім алушылардың рефлексиясы мен өзін-өзі көрсетуін ұйымдастыру мұғалімнің басшылығы мен қолдауына мұқтаж. Тиісінше мұғалім білім алушылардың осы дағдыларының тиімділігін арттыру үшін әртүрлі жаттығуларды қолдана алады.²⁸

Қазіргі мектепте білім алушыларға оқу процесін түсінуге, жетістіктерін бағалауға және жақсарту бағыттарын анықтауға көмектесетін рефлексия мен өзін-өзі көрсетудің көптеген түрлері бар. Өзіндік рефлексия мен рефлексияның негізгі бағыттары - *көңіл-күй мен эмоционалды күйдің рефлексиясы мен өзіндік рефлексиясы, іс-әрекеттің рефлексиясы мен өзіндік рефлексиясы, оқу материалының мазмұнының рефлексиясы мен өзіндік рефлексиясы* (16-кесте).

²⁸ Методические рекомендации по совершенствованию системы критериального оценивания учебных достижений школьников. – Астана: Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, 2023. – 167 стр.
<https://uba.edu.kz/storage/app/media/20122022%20%D2%AE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BA%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3/kriterialnai-osen-kas-rus-29112023g.pdf>

16-кесте. Сабақта өзін-өзі көрсету және рефлексия бағыттарының әдістері ^{29 30}

Көңіл-күй мен эмоционалды күйдің рефлексиясы / өзін-өзі көрсетуі	Рефлексия / әрекеттің өзіндік рефлексиясы	Оқу материалының мазмұнының рефлексиясы / өзіндік рефлексиясы
Рефлексияның бұл түрі білім алушыларға сабақ барысында өздерінің сезімдері мен эмоцияларын білуге көмектеседі. Примеры приемов: • «Эмодзилерді» қолдану – білім алушылар өздерінің көңіл-күйлерін көрсететін эмодзилерді таңдайды. • Көңіл-күй шкаласы-білім алушылар өздерінің көңіл-күйлерін 1-ден 10-ға дейінгі шкала бойынша белгілейді	Рефлексияның бұл түрі білім алушыларға сабақтағы белсенділігі мен жұмыс тәсілдерін талдауға мүмкіндік береді. Примеры приемов: • Сұрақтарға жауаптар: «менің үмітім қаншалықты ақталды?», «Не ақталмады және неге?», «Менің және біздің болашағымыз қандай?» • Сабақтың тиімділігі туралы сұрақтары бар сауалнама	Рефлексияның бұл түрі білім алушыларға зерттелген материалды түсінуге және білімдегі олқылықтарды анықтауға көмектеседі. Әдістердің мысалдары: • «Қауымдастық» - білім алушылар сабақ барысында пайда болған бірлестіктерді жазады • «Мен білемін – білгім келеді – білдім» – білім алушылар кестені осы санаттар бойынша толтырады

Жалпы, рефлексияны / өзін-өзі рефлексияны қолдану мұғалімге білім алушылардың материалды түсінуін бақылауға, олардың қызметін реттеуге мүмкіндік береді, сонымен қатар білім алушылардың рефлексиялық дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мұғалімдер жолдамалардан басқа рефлексия/өзін-өзі көрсету түрлеріне де назар аударуы керек (17-кесте).

17-кесте. Сабақтағы рефлексия / өзін-өзі көрсету түрлері ^{31 32 33}

№	Рефлексия/өзіндік рефлексия түрі	Құралдар мен тәжірибелердің мысалдары
---	----------------------------------	---------------------------------------

²⁹ Рефлексия как этап урока: виды, приемы, примеры. https://pedsovet.su/metodika/refleksiya/5665_refleksiya_kak_etap_uroka_fgos

³⁰ Приемы рефлексии на уроках в начальной школе. <https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/materialy-mo/2021/11/08/priemy-refleksii-na-urokah-v-nachalnoy-shkole>

³¹ «Эффективные приемы рефлексивной деятельности младших школьников»: <https://13school.ru/downloads/%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D1%8B%20%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%B8.pdf>

³² Интересные способы проведения рефлексии: <https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/raznoe/2016/08/18/interesnye-sposoby-provedeniya-refleksii>

³³ Приёмы рефлексии на уроках в начальной школе: <https://nsportal.ru/shkola/korrektcionnaya-pedagogika/library/2020/09/20/priomy-refleksii-na-urokah-v-nachalnoy-shkole>

1	Жеке	Рефлексиялық күнделіктер: білім алушылар күнделіктеріне сабақ немесе оқу процесі туралы өз ойларын жазады Өзін-өзі бағалау: білім алушылар өз жұмыстарын бағалайды, өзін-өзі бағалау парақтарын немесе сауалнамаларды толтырады, бұл олардың жетістіктерін түсінуге және күшті және әлсіз жақтарын анықтауға көмектеседі
2	Топтық	Топтық талқылаулар: білім алушылар шағын топтарда немесе жалпы сыныпта сабақ немесе орындалған тапсырма туралы өз әсерлері мен қорытындыларын талқылайды Өзара бағалау: білім алушылар бір-бірінің жұмысын бағалайды, түсініктемелер мен жақсарту бойынша ұсыныстармен бөліседі
3	Жазбаша	Эсселер мен шығармалар: Білім алушылар өз тәжірибелерін, жетістіктері мен қиындықтарын талдай отырып, қысқа эссе немесе эссе жазады. Рефлексиялық сауалнамалар мен сауалнамалар: Білім алушылар сабақ пен оқу процесін талдауға бағытталған сұрақтарға жауап бере отырып, сауалнамалар немесе сауалнамалар толтырады.
4	Көрнекі	Менталды карталар: Білім алушылар сабақтың негізгі идеялары мен олардың өзара байланысын көрсететін психикалық карталар жасайды. Диаграммалар мен схемалар: Білім алушылар материалды түсінуді және прогресті көрсететін диаграммалар немесе диаграммалар салады.
5	Ауызша	«Микрофон»: Білім алушылар кезек-кезек өткен сабақ туралы өз ойларымен және әсерлерімен бөліседі. «Дөңгелек үстел»: Білім алушылар мен мұғалім шеңберге отырады және бір-бірін тыңдап, пікір алмасу арқылы өз рефлексияларын талқылайды.
6	Шығармашылық	Суреттер мен плакаттар: Білім алушылар өздерінің әсерлері мен сабақты түсінуін көрсететін сызбалар немесе плакаттар жасайды. Театр қойылымдары: Білім алушылар зерттелген тақырыптарды немесе олардың сабақ туралы рефлексияларын бейнелейтін сценарийлер ойнайды.
7	Жылдам	«Плюс-Минус-Қызық» методы: Білім алушылар сабақта не ұнағанын, не ұнамағанын және не қызықты болғанын жазады.

		«Светофор» методы: Білім алушылар өз әсерлерін білдіру және сабақты түсіну үшін түстерді (жасыл, сары, қызыл) пайдаланады (мысалы, сұрақтарға не себеп болғаны, түсініксіз болып қалғаны түсінікті).
8	Технологияны қолдану	Онлайн-күнделіктер: Мысалы, күнделік білім алушы кез-келген мұғалімге жеке хабарламада пікір жаза алады немесе сұрақ қоя алады. Бұл хабарламаларды екеуі ғана көреді. Бейне-кері байланыс: Білім алушылар өздерінің жетістіктері мен қиындықтарын талдайтын, ойлары мен ұсыныстарымен бөлісетін бейнелер жазады.

Рефлексия/өзіндік рефлексия жиі кездесетін тәжірибе емес екеніне көз жеткізу үшін мұғалімдерге сыныпта рефлексия мәдениетін дамыту ұсынылады. Рефлексиялық тәжірибе – бұл білім алушыға бағытталған сыныптағы басты мақсат болуы керек маңызды қадам.

Бұл оңай процесс емес және мұғалімдер материалды онсыз да тығыз оқу бағдарламасына сәйкестендіруге асығатындықтан жиі назардан тыс қалады. Шындық мынада, бұл қадам екі себеп бойынша карталарда болмауы мүмкін. Біріншіден, оқуы туралы ойлануды ешқашан сұрамаған білім алушыларды оны жақсы орындауға тарту оңай емес. Екіншіден, мұғалімдердің көпшілігі академиялық рефлексияға жеткілікті түрде дайындалмаған, сондықтан бұл процесті өз білім алушыларына неден бастау керектігін білмейді³⁴.

Төменде мұғалім өз тәжірибесінде жүзеге асыра алатын рефлексиялық сыныптың бес идеясы берілген³⁵:

1. Білім алушылардың электронды немесе бейне журналын жүргізуі

Білім алушылар осы аптада үйренген үш дағдыны тізеді. Мұғалім олардың орындау деңгейіне сәйкес қорытынды жасауға көмектеседі. Мысалы: білім алушылар жаза алады немесе жаза алады:

✓ Мен келесі факторлардың арқасында...қалай екенін білдім:... (мысалдар келтіру).

✓ Мен келесі кеңестердің / жетекші сұрақтардың арқасында...білдім:... (мысалдар келтіру).

✓ Мен қалай...сыныптасыммен сөйлесу арқылы білдім...(мысалдар келтіру).

³⁴ Reflection Ideas for The Classroom. <https://www.hollyclark.org/2020/05/10/reflection-ideas-for-the-classroom/>

³⁵ Сол жерде

2. Білім алушылар өздеріне қысқа хаттар жазады

Хатта олар өздерінің оқу үдерісін және жасаған қадамдарын сипаттайды. Олар алған білімдерін нақты әлемде қалай қолдануға болатынын өздері айтады.

3. Білім алушылар келесі бөлімді оқудың соңында өздеріне ұсыныстар қалдырады.

Білім алушылар оқытудың келесі бөлімі/кезеңі бойынша ұсыныстар қалдыра алады. Мысалы, олар нені басқаша жасауға болатыны туралы ұсыныстар ұсына алады, оқыту әдістерін талқылайды, күшті жақтары туралы және оқытудың келесі бөліміне қалай басқаша қарауға болатынын айта алады..

4. Білім алушылар әр сабақтың соңында алдын ала жазылған сөйлемдерді аяқтайды.

Кішкентай білім алушылар үшін сөйлемдер бастау үшін жақсы орын болып табылады. Мысалы, үйренушілер SeeSaw сияқты әртүрлі онлайн қызметтерде жазу немесе жазу функциясын пайдалана алады. Немесе келесі опцияларды пайдаланыңыз:

- ✓ *Мен жақсы жасадым...*
- ✓ *Маған ұнады...*
- ✓ *Менде қиыншылық туындады...*
- ✓ *Келесі жолы істей аламын ...*
- ✓ *Бұрын солай ойлайтынмын, қазір ойлаймын...*

5. Әр бөлімнің соңында білім алушылар қысқаша есептер арқылы тәжірибелерімен бөліседі.

Білім алушылар тақырыпты немесе тапсырманы түсіндіре отырып, олардың ойлау процесін ашатын бейнеге түсіре алады. Сондай-ақ, бұл «есепті» бейнеге жазып, өзін-өзі талдау үшін оған оралуға болады.

Рефлексиялық сыныпты қалыптастыруға көмектесетін шетелдік қосымшалар:

- OneNote (Microsoft) – жазбаларға, зерттеулерге, жоспарларға арналған сандық дәптер;
- Flipgrid (Microsoft) - білім алушылар мен оқытушыларға 15-тен 90 секундқа дейінгі бейнежауаптарды жазуға мүмкіндік беретін бейне хабарландыру платформасы;
- SeeSaw (Google) - 4 пен 18 жас аралығындағы білім алушылар үшін арнайы әзірленген цифрлық портфолио жасауға арналған платформа.

Қолданба деректерінің жұмыс тілдері-ағылшын және орыс.

ҚОРЫТЫНДЫ

Формативті бағалау оқытуда шешуші рөл атқарады, мұғалімдер мен білім алушыларға дер кезінде түзетулер енгізуге және оқу үдерісін жақсартуға көмектесетін үздіксіз кері байланысты қамтамасыз етеді. Ол білім алушылардың жеке қажеттіліктерін анықтауға және олардың өнімділігі мен мотивациясын жақсарту үшін оқу стратегияларын бейімдеуге көмектеседі.

Тиімді формативті бағалауды жүзеге асыру үшін тәрбиешілер мен көшбасшылар белгілі бір дағдылар мен құзыреттерге ие болуы керек. Бұл әдіснамалық құзыреттілік, аналитикалық және ұйымдастырушылық қабілеттер, коммуникативті дағдылар, сонымен қатар заманауи білім беру технологияларын пайдалана білу.

Бұл дағдыларды қолдану формативті бағалаудың негізгі элементтерін жүзеге асыруға тікелей әсер етеді: оқу бағдарламасының мақсаттарын сабақ мақсаттарына аудару және сұрақтар қою, бағалау критерийлерін әзірлеу және оларды нақтылау, дескрипторлар мен жазбаша тапсырмаларды әзірлеу, өзін-өзі және өзара бағалау, кері байланысты қамтамасыз ету, және рефлексия мен өзіндік рефлексия жүргізу.

Бұл нұсқаулық сабақтың әр кезеңінде формативті бағалауды жүзеге асыруда мектеп басшылары мен мұғалімдеріне әдістемелік қолдау көрсетуге бағытталған. Атап айтқанда, отандық және халықаралық тәжірибеге негізделген формативті бағалаудың тәжірибелері, әдістемелері мен әдістері ұсынылған, оларды мұғалімдер күнделікті бейімдеп, қолдана алады.

Осы нұсқаулықта ұсынылған бағалау әдістері мен әдістерін сабақта бейімдеу және енгізу мұғалімдерге оқыту тәжірибесін әртараптандыруға ғана емес, сонымен қатар олардың жоғары сапалы формативті бағалауға арналған идеяларын дамытуға көмектеседі.

Осылайша, оқу құралы *тиімді бағалау тәжірибесін енгізуге көмектесетін маңызды құрал* ретінде қызмет етеді. Бұл мұғалімдерге оқыту дағдыларын жақсартуға көмектеседі және әрбір білім алушының әлеуетін дамытуға көмектесетін оқуға жеке көзқарасты ұсынады.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИТТЕР ТІЗІМІ

Bell, B., & Cowie, B. (2001). The Characteristics of Formative Assessment in Science Education. *Science Education*, 85, 536–553.
<https://doi.org/10.1002/SCE.1022>.

Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 5(1), 7-74.

Black, P., & Wiliam, D. (2009). Developing the theory of formative assessment. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 21(1), 5–31.

Boston, C. (2002). The Concept of Formative Assessment. ERIC Digest. Retrieved from <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED470206.pdf>

Clarke, S. (2014). *Outstanding Formative Assessment: Culture and Practice*. London: Hodder Education.

Cowie, B., & Bell, B. (1999). A Model of Formative Assessment in Science Education. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 6, 101–116.
<https://doi.org/10.1080/09695949993026>.

Hattie J. The black box of tertiary assessment: An impending revolution // *Tertiary assessment & higher education student outcome: Policy, practice & research*. – 2009. – Т. 259. – С. 275.

López-Pastor, V., & Sicilia-Camacho, Á. (2017). Formative and shared assessment in higher education. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 42(1), 77–97.

Moon J. A. *Reflection in learning and professional development: Theory and practice*. – Routledge, 2013.

Pryor, J., & Crossouard, B. (2008). A socio-cultural theorisation of formative assessment. *Oxford Review of Education*, 34(1), 1-20.

Sadler, D. (1989). Formative assessment and the design of instructional systems. *Instructional Science*, 18, 119–144.
<https://doi.org/10.1007/BF00117714>.

Yorke, M. (2003). Formative assessment in higher education: Moves towards theory and the enhancement of pedagogic practice. *Higher Education*, 45(4), 477–501.

Лебедев Олег Ермолаевич Определение целей урока с позиции компетентностного подхода // *Школьные технологии*. 2011. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/opredelenie-tseley-uroka-s-pozitsii-kompetentnostnogo-podhoda> (дата обращения: 21.06.2024).

М 75 «Молодежь и наука - 2021»: материалы международной научно-практической онлайн-конференции: в 4-х томах. Петропавловск: СКУ им. М. Козыбаева, 2021. Т. 3. - 243 стр.

Под ред. О.И.Можаевой, А.С.Шилибековой, Д.Б.Зиеденовой. Руководство по критериальному оцениванию для учителей начальной школы: Учебно-метод. пособие /АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» / - Астана, 2016. - 48 стр.